

คัมภีร์พันตชาคุนิชานแปล

ปริจเฉทที่ 1

ข้าพเจ้า ขอนอมนมีสการ พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็น
ประตู่แห่ง พระบรมธาตุและพระธรรมอันประกาศพระธาตุอัน
เป็นอมตะ ตลอดทั้งพระสงฆ์ประเสริฐ ผู้บูชาพระธาตุอัน
สูงสุด คว้ยอำนาจแห่งพระรัตนตรัย ขอให้ข้าพเจ้าจง
ปราศจากอันตราย ฯ

เพื่อความรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา ข้าพเจ้า
อันพระราชทานพระนามว่า พระยาชัยสงคราม * ผู้เป็นใหญ่
แห่งปวงชน ผู้ทรงมีบุญญาธิการมาก อาราธนาแล้ว จักเรียบ
เรียงเรื่องพระพันตชาคุ อันอาศัยถ้อยคำแห่ง (วงศ์) แห่งพระธาตุ
อันมีอักษรบทอันลึกซึ้งเป็นภาษาไทย *** เพื่อความเข้าใจง่าย ฯ

ข้าพเจ้า ขอนอมนมีสการ พระพุทธโลกนาถ ผู้
มีรัศมีรุ่งเรืองประหนึ่งวารีรัศมีแห่งดวงอาทิตย์ดวงใหญ่ ผู้ทรง
ขจัดความมืดคือโมหะ ผู้ทรงชนะศัตรูตั้งร้อยในพุทธเขตทั้ง
3 ผู้ทรงขจัดกิเลสทั้งมวล ผู้ทรงบรรลุถึงแดนความสงบ
โดยสันติ ผู้มีหวังแห่งคุณอันประมาณมิได้ ฯ

* คู่มือเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 287

** คู่มือเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 287

*** คู่มือเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 296

พระโลกนาถ ผู้ทรงทราบวิธีประกอบความเพียร
ทรงบูชาอยู่ซึ่งพระธรรมใด อันเป็นบ่อเกิดแห่งทศพลญาณ* ที่
นรชนดื่มแล้วไม่แก่ไม่ตาย ไม่เสื่อมสลายมีคุณอันไม่หวนไหว
คัจฉาเขื่อน อันปราศจากมลทิน ขาพเจ้าขอนอมนมัสการ
พระธรรมนั้น อันให้ความเยือกเย็นแก่ดวงชน ทั้งเป็นธรรม
ที่บุคคลเห็นได้ยาก ฯ

หมู่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์ ที่มีจิต
หมกจุก เลื่อมใส ยึดถือพระสงฆ์ใด ผู้ปราศจากกิเลส
มีปัญญาล้ำเลิศ ผู้ควรแก่การบูชา ผู้เป็นโอรสแห่งพระ
ธรรมราชา ขาพเจ้าขอนอมนมัสการพระสงฆ์นั้น ผู้เป็น
อริยะทั้งเป็นทักษิณียบบุคคล ฯ

ขาพเจ้าจะยึดถือตามแนวทางพระบาทของพระ
พุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ และวงศ์ของพระพุทธรูปเจ้าองค์ก่อน ๆ
ที่กวีใครจนาไว้ดีแล้วแต่ดั้งเดิม จักเรียบเรียงคัมภีร์พระ
ตันตราชูอันเป็นพระธาตุวงศ์ของพระทศพลผู้ประเสริฐ
เพื่อเพิ่มพูนความเลื่อมใสและปีติปราโมทย์แก่สาธุชน ขอ
สาธุชนทั้งหลายจงตั้งใจฟังคัมภีร์ต่อไปนี้

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 275

ในกัลป์ * อันหาประมาณมิได้นับแต่กัลป์นี้ไป พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย
 ผู้ทรงเป็นใหญ่แห่งไตรภพ** ได้ประสูติในสกุลพราหมณ์ ที่เมืองอมรบุรีในชมพูทวีปอัน
 บริบูรณ์ด้วยทรัพย์ทั้งมวล พระนามว่า สุเมธ ผู้มีพระปรีชาญาณสุขุมยิ่งนัก มีจิต
 ปราศจากความดุ่มหลง มีพระญาณอันหยั่งทราบถึงภาระอันหนักอึ้ง ทรงศึกษาจนจบ
 ไตรภพ เมื่อปีติามารคาล่วงลับไปแล้ว ได้เห็นห้องพระคลังที่เก็บรัตนอันประเสริฐ
 ที่ขุนคลังเปิดให้ดู ทรงมีพระทัยสลลในรัตนต่าง ๆ ที่เก็บรักษาไว้ในห้องพระคลังนั้น
 จึงให้คนตีกลองป่าวร้องไปทั้งเมืองอมรบุรี ยังประชาชนผู้หลงไหลมาให้อใจด้วยรัตน
 ทรงตรึกตรองถึงผู้ที่ทำประโยชน์และที่ใดตายไปแล้ว ตลอดทั้งหมู่เทวดา จึงเสด็จ
 ออกจากเมืองอมรบุรีนั้น เข้าไปสู่ป่าหิมพานต์อันมีหิมะปกคลุมทั้งวัน ได้เห็นอาศรม
 อันเทวดานิรมิตให้มีดอกไม้บานสะพรั่ง จึงเสด็จเข้าไปอาศัยที่อาศรมนั้น ครองเพศ
 เป็นสมณด้วยตนเอง มีพระทัยยินดียิ่งนัก

สุเมธคาบสมุทรแล้วกล่าว ได้ละที่อยู่ซึ่งมุ่งด้วยหว่าและเสนาสนะอันประ
 เสริฐตลอดทั้งการนอน เข้าไปอาศัยอยู่โคนต้นศรีมหาโพธิ์ - เสวยผลไม้ที่ร่วงหล่น
 ลงมาเอง คำรงอยู่ด้วยอริยาบท 3 คือ การยืน การเดิน และการนั่ง เท่านั้น
 ได้บำเพ็ญเจริญบริกรรมกลืนอย่างแรงกล้า ก็ได้บรรลุญาณภายใน 7 ราตรีนั้นเอง
 เสวยผลาผลอันมีรสหวานพอพระทัยในเพศบรรพชิต เสวยสุขอันประเสริฐ

ในยุคอันประมาณมิได้ ครั้งนั้น พระที่บังกรพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐพระ
 องค์นั้น ผู้ทรงไว้ซึ่งพระศัพทญาณ ทรงบำเพ็ญบารมีขจัดกิเลสทั้งปวง ได้ตรัสรู้
 พระโพธิญาณอันประเสริฐ ทรงประกาศพระธรรมอันประเสริฐที่นันทารามอันรื่นรมย์
 พระองค์เสด็จจาริกไปสู่เมืองชนบทและหมู่บ้านตามลำดับ ก็เสด็จถึงรัมมบุรีอันน่า
 รื่นรมย์ ทรงกระทำประชาชนผู้มีความกระวนกระวายให้มีจิตเยือกเย็น ประทับอยู่
 ในวิหารทรงเบิกบานด้วยพระธรรม อนึ่ง สุเมธคาบส มีความประสงค์จะออกจากป่า

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 286

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 293

หิมพานต์ จึงเหาะมาทางอากาศ เห็นประชาชนกำลังประดับตกแต่งทางเป็นที่เสด็จ
 ของพระสุกตเจ้า มีจิตราเวิงยินดี ได้เหาะลงมาจากอากาศแล้วถามว่า "พวก
 ท่านประดับตกแต่งทางเพื่อใครกัน" ได้รับคำตอบว่า "พวกเราประดับตกแต่งทาง
 เพื่อรับเสด็จองค์พระมุนีผู้ประเสริฐ" จึงได้ขอแบ่งทางด้วยการกล่าวว่า "แม่เรา
 ก็จักแห้วดวงทางรับเสด็จกับพวกท่าน ขอพวกท่านจงแบ่งให้เราสักส่วนหนึ่ง"
 สุขเมธคาบสได้รับส่วนแบ่งอันเป็นห้วยเต็มไปด้วยน้ำทั้งค่านเหนือและค่านใต้ จึงขน
 กอนดินด้วยกำลังกายของตน ถมลงไปในห้วยทั้งค่านเหนือและค่านใต้จนเต็ม ได้
 เห็นพระพุทธเจ้าที่บังกรกำลังเสด็จมา มีจิตใจราเวิงยินดี สบายนม ปลูก
 แขนหนึ่งบนเปือกตมอันขึ้นแฉะ ทอดกายนอนหงายเป็นสะพาน ประหนึ่งว่าแผ่น
 กระดานทองคำ เพื่อพระพุทธที่บังกรโลกนาถ ครั้นนอนทอดร่างกายเช่นนั้นแล้ว
 จึงคิดว่า "ขอพระสุกตเจ้า จงทรงอดโทษ และพึงทรงทราบสิ่งที่ดีควรทรงทราบ
 ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาถึงพระโพธิญาณอันประเสริฐ ซึ่งมีคุณเป็นอนเนกเป็น
 บริวาร ข้าพระพุทธเจ้านั้นจำนงถึงความเป็นพระสุกตเจ้าเท่านั้น มีจิตมุ่งมั่นใน
 พระกรุณา จักพยายามบำเพ็ญเพียรต่อไป"

พระพุทธที่บังกร ผู้ทรงมีพระศัพทญาณอันประเสริฐพระองค์นั้น ประทับ
 ยืนอยู่คานเหนือศีรษะของสุขเมธคาบส เมื่อจะยังมีนโลกธาตุให้มันลือเสียง จึงทรง
 พยากรณ์สุขเมธคาบสนั้นว่า "ในยุคอันประมาณมิได้สุขเมธคาบสนี้ จักได้เป็นพระพุทธเจ้า
 ทรงพระนามว่า โคตมะ ผู้มีห้วงแห่งคุณอันประมาณมิได้" (ครั้นตรัสพยากรณ์เช่นนั้น
 แล้ว) พร้อมด้วยหมู่อีกหนึ่งมี ได้เสด็จเข้าสู่ร่มมณครอันรื่นรมย์ ฝ่ายสุขเมธคาบสได้
 กลับไปสู่ป่าหิมพานต์ อันเป็นภูมิประเทศรื่นรมย์ บำเพ็ญบารมี 30 ฉนวน *

ในครั้งพระที่บังกรพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นสุขเมธคาบส
 ผู้ทรงมีปัญญาอันเฉียบแหลม ในครั้งพระโกณฑัญญะพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวย
 พระชาติเป็นพระเจ้าจักพรรดิทรงพระนามว่า วิชิตาวี ในครั้งพระมังคลพระพุทธเจ้า
 พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ผู้ประเสริฐนามว่า สุรุจิ ในครั้งพระสุน-

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 289

พุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญานาคราชพระนามว่า อาตุละ ในครั้ง
 พระเวศพิศนุพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์นามว่า อติเทพ ผู้ประ-
 เสริฐ ในครั้งพระโสภิตพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติในสกุลพราหมณ์นามว่า
 สุชาติพราหมณ์ ในครั้งพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็น
 พญายักษ์ ผู้มีนัยน์ตาอันสุกใสจดวงแก้วมณี ในครั้งพระปฐมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์
 ได้เสวยพระชาติเป็นพญาราชสีห์ ในครั้งพระนารอดพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวย
 พระชาติเป็นคานษผู้เชี่ยวชาญในอภิญาสมาบัติ ในครั้งพระปฐมุตตรพุทธเจ้าพระ-
 โพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นชฎิลนามว่า มหารัฏฐิกะ ในครั้งพระสุเมธพุทธเจ้า
 พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นมาณพนามว่า อุตตระ ผู้มีปัญญาอันประเสริฐ
 ในครั้งพระสุชาติพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระจักรพรรดิ ผู้มี
 ปัญญาอันสูงม ในครั้งพระพิชิตสิพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นมาณพ
 นามว่า กัสสปะ ในครั้งพระอถตทัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็น
 คานษนามว่า สุสมะ ผู้มีปัญญาอันล้ำเลิศ ในครั้งพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์
 ได้เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกเทวราช ผู้มีนัยน์ตาพหนึ่ง ในครั้งพระสิทธิตถพุทธเจ้า
 พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นฤาษีผู้ประเสริฐนามว่า มังคละ ในครั้งพระติสสะ
 พุทธเจ้า ผู้ทรงขจัดกิเลสทั้งมวล พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระราชาทรง
 พระนามว่า สุชาติ ในครั้งพระปุตตพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็น
 พระจักรพรรดิทรงพระนามว่า วิชิตาวี ในครั้งพระวิปัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้
 เสวยพระชาติเป็นพญานาคราชพระนามว่า อาตุละ ในครั้งพระสิทธิตถพุทธเจ้า
 พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระราชาทรงพระนามว่า อรินทมะ ในครั้งพระ
 เวสสภูพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระราชาทรงพระนามว่า
 สุทัสสนะ ในครั้งกกุสันธพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระราชา
 ทรงพระนามว่า เขมะ ในครั้งพระโกนาคมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระ
 ชาติเป็นพระราชาทรงพระนามว่า บัพพตะ ในครั้งพระกัสสปพุทธเจ้า ผู้มีคุณอัน
 ประมาณมิได้ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมาณพชื่อ โจติปาละ

พระโพธิสัตว์ ผู้มีพระกรุณาอันใหญ่หลวงอย่างยิ่ง ที่พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ได้ทรงพยากรณ์แล้ว ได้ทรงบำเพ็ญมารมีในยุคนั้นประมาณมิได้ ในครั้งที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ได้ทรงบริจาคทานอันประเสริฐ จูติจากอดีตภพนั้นแล้วก็ได้บังเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงดำรงอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิตตลอดอายุขัย พวกหมู่เทวดาจึงเชื้อเชิญ (ให้เสด็จลงสู่มนุษย์โลก) พระองค์ทรงตรวจดู กาล ทวีป นคร ตระกูล และพระชนก พระชนนี แล้วจูติจากสวรรค์ชั้นดุสิต

ในนครกิลพัสดุ์ อันเป็นนครของศากยราช ในชมพูทวีป อันเต็มไปด้วยคนดี พระสัพพัญญูพุทธเจ้า ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายา ตลอดทศมาสในพระราชวังของพระเจ้าสุทโธทนะอันเต็มไปด้วยหมู่เทวดา พระองค์ได้เสด็จออกจากพระครรภ์ที่โคนต้นสาละ อันมีดอกบานสะพรั่งในสวนลุมพินี พระองค์มีรั้วมีรุ่งเรือง ประหนึ่งว่าดวงจันทร์ทองคำมีอยู่เหนือชลธาร ทรงประทับยืนบนพื้นปฐธา ทอดพระเนตรตรวจตราดูรอบทั้งสี่ทิศ ทรงเป็นผู้ปราศจากความพริ้นพริ้ง ทรงบันลือสีหนาท แล้วเสด็จเข้าสู่ศากยราชบุรีอันรื่นรมย์ เมื่ออดีตคาบส เข้าไปกราบไหว้พระบาทของพระมหาบุรุษได้ปรากฏเหนือศีรษะของอดีตคาบส ประคองอุ้งมือ พระมหาบุรุษทรงเจริญวัยขึ้นตามลำดับ ประหนึ่งว่าดวงจันทร์ในอุ้งนักษัตร เมื่อทรงพระชนมายุได้ 7 พรรษา ได้ทรงเสด็จลงเล่นน้ำในสระโบกขรณีอันมีคุ้งคดถึงพันคุ้ง เมื่อพระชนมายุได้ 16 พรรษา ได้ราชาภิเษกครั้งยิ่งใหญ่อันหาผู้เสมอเหมือนมิได้ และทรงได้ทราบข่าวลือว่า "พระราชกุมารองค์นี้ไม่รู้คิดปะอะไรเลย" พระมหาบุรุษจึงให้ถือกลองป่าวร้อง (ให้ศากยราชประชุมกัน) ทรงแสดงกิลปะประการต่าง ๆ ที่หาผู้ใดยากในทามกลางศากยราช 10,000 องค์ที่มาประชุมกัน ณ ที่นั้น ประหนึ่งว่าท้าวสักกเทวราช ทรงแสดงในทามกลางแห่งหมู่เทพทั้งหลาย

ศากยราชทั้งหลาย ไคทอดพระเนตรเห็นแล้วต่างก็มีจิตยินดี ไคถวาย
นางสนม 400 นาง ผู้มีรูปโฉมงามคิ่งนางเทพอัปสร ผู้ฉลาดในการพ้อนและการรายรำ
พระมหาบุรุษทรงให้พระนางพิมพาเทวีเป็นประธาน พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์เป็น
สมมุติเทพผู้ประเสริฐ ทรงประทับราชรถเสด็จประพาสอุทยาน ไคทอดพระเนตรเห็น
คนแก้มเฒ่าหงอก คนเจ็บ คนตาย และภิกษุผู้ทรงสมณเพศ ซึ่งมีอินทรีย์สงบเสงี่ยม
นำเลื่อมใสยิ่งนัก พระองค์ทรงสำราญในอุทยานพร้อมทั้งราชบริพารแล้วเสด็จกลับ
พระนคร ในกาลนั้น พวกนางสนมเหล่านั้น ผู้มีความงามยิ่งนัก ยังพระมหาบุรุษให้
เพิลิคเพิลินควยการขบรวง ฟ้อนรำ ขบกล่อมจนพระองค์พรวนหลับไป สักครู่พระองค์
ทรงตื่นบรรทมไคทอดพระเนตรเห็นนางสนมเหล่านั้น นอนหลับไหล ทรงพิจารณาเห็น
พระราชวังอันสวยงามนารัณรมย์ ประหนึ่งว่า ปาชา

ในเวลาเที่ยงคืน พระองค์ทรงมาตัวประเสริฐมีนายฉันทะเป็นพระสหาย
เสด็จออกจากพระนคร พระมหาบุรุษผู้มีปัญญาลึกล้ำ มีหมูเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
บูชาด้วยดอกไม้ของหอม และอาภรณ์อันมีค่า ไคเสด็จลวงเขตแดนสามนคร* ถึง
แม่น้ำโนมาททีในเวลาใกล้รุ่ง พระองค์ทรงประทับยั้งที่ฝั่งแม่น้ำอันรณรมย์คธา
ไปด้วยดอกไม้บานสะพรั่ง เมื่อดวงทินกรทอแสง ไคตรัสสั่งนายฉันทะว่า "เธอจงนำ
เอาเครื่องทรงพร้อมทั้งมาทรงของเรากลับไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์" นายฉันทะรับเอาเครื่อง
ทรงและมา ร้องไห้คร่ำครวญแล้วกลับไป ฝ่ายมากัณฐกะมีนัยนตาเอนองควยนำตา
โศกเศร้าเป็นกำลังจนหทัยแตกสลาย เมื่อตายแล้วมากัณฐกะไคไปเกิดในท่ามกลาง
วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ประหนึ่งว่า หลับแล้วคืน

เมื่อนายฉันทะกลับไปแล้ว พระมหาบุรุษทรงตัดพระเมลาอันมีกลิ่นหอมควย
พระขรรค์อันคมกล้า ทรงโยนขึ้นไปบนนภากาศ ครั้งนั้นท้าวสักกเทวราช ผู้มีนัยนตา
พันหนึ่ง ทรงนอมถาดทองคำเข้าไปรับพระเมลาอันนั้นไว้ แล่นำไปประดิษฐานบรรจุไว้ใน
พระสถูปจุฬามณี ท่ามกลางสักกนครสูงประมาณ 3 โยชน์ จุฬามณีเจดีย์นั้นไคชื่อว่า
"ปฐมเจดีย์" และยังมีปรากฏอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 282

พระศุภรพเจ้าเจดีย์นั้น ตั้งอยู่ร่วมกับป้อมแก้ว เป็นธงชัยแห่งพระกรหัตถ์
 ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วกำแพงเงิน พระมหานรุต ผู้มีพระปรีชาอันล้ำเลิศ ทรงรับ
 ฆ่าแล้วนุ่งหมและทรงโยนผ้าที่เคยทรงขึ้นบนนภากาศ ครั้งนั้นท้าวมหาพรหมได้น้อมถาด
 ทองคำเข้าไปรับผ้าทรงผืนนั้นอันงดงามวิจิตรดุจอัญมณีหลากสี มีสีเขียว เป็นต้น
 และได้สร้างศุภเจดีย์ (หุสสเจดีย์) ไว้ในภพของตนสูงประมาณ 12 โยชน์ พระพุทธ-
 องค์เสด็จประทับอยู่อนุเบียงอัมพวันตลอด 7 วัน ได้เสด็จไปสู่เมืองมคธอันรื่นรมย์
 ทรงรับก่อนข่าวพวยังพระชนมชีพ เสวยพระกระยาหารที่เชิงเขาอิริบรพท และได้
 เสด็จเข้าไปหาอาศารคามสและอุทกคามส ผู้มีปัญญาอันแตกฉาน แต่ไม่เป็นที่พอ
 พระทัยในความรู้อันได้รับจากสองคามสนั้น จึงเสด็จไปสู่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ทรง
 บำเพ็ญมหาปธานกิริยา* ที่ป่าสาละวัน อันมีหมู่วิหคสงเสียดียงเรียงแซ

ในเวลารุ่งเช้า พระองค์ได้เสด็จไปสู่โคนต้นอชปาลนิโครธ ทรงรับ
 ข้ามชฎาปายาส** ที่นางสุชาดาอันอมมาถวาย เสวยขามชฎาปายาสที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา
 แล้วทรงลอยถาดไปในกลางแม่น้ำ ต่อจากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปประทับพักกลางวัน
 ที่ป่าสาละวันอีก ครั้นถึงเวลาเย็นพระองค์ได้เสด็จไปตามมรรคา ที่เทวคานิมิต
 ถวาย ได้เสด็จถึงโคนต้นศรีมหาโพธิทรงประทับนั่งบนบัลลังก์อันประเสริฐ สูงประ-
 มาณ 14 ศอก แล้วทรงอธิบายว่า "ถึงแผ่นดินจะหวั่นไหว อสนิบาจะฉาเปรี๊ยะ
 ลงมาหรือแม้ว่ามีฝนตกหนัก เกิดน้ำร้องรำเผลกก็ตาม เราจะประทับนั่งนิ่งไม่ไหวถึง
 ทรายเท่าที่เรายังไม่บรรลุนิยาม เราจะไม่ลุกขึ้น" ฝ่ายเทวดาทิ้งหลาย
 คือ ท้าวมหาพรหม ท้าวสุยาม พระยานาคราช ท้าวสักกเทวราชผู้เป็นใหญ่แห่ง
 สวรรค์ชั้นดุสิต และคนธรรพ์เทพบุตร ต่างก็ถือสิ่งของมีฉัตร เป็นต้น เป็นพุทธบูชา
 มายืนเฝ้าเบื้องแท่นตั้งแต่พื้นปฐพีจนถึงชั้นอกนิฏฐพรหม***

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 282

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 278

*** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 288

ฝ่ายพญามารก็ยกพลและเสนามารมาเป็นขบวนใหญ่ ไต่ نرمิตเขนข้างละพัน
ถืออาวุธต่าง ๆ ทรงช้างคีรีเมษลควยพระองค์เอง ทรงมายังควงแหงโพธิพฤษ เพื่อที่
จะขจัดองค์พระพุทฺธเจ้า องค์พระนราสกลไคทอศพระเนตรเห็นหมู่เทวดากำลังเสด็จหลีก
ไปและทอศพระเนตรเห็นพญามารและเสนามารยกทัพมาเนืองแน่น ทรงประทับนั่งบน
บัลลังก์อันประเสริฐ แล้วตรัสเรียกเหล่าโยธา คือ บารมี 10 ประการ มาสั่งว่า

ผู้เจริญทั้งหลาย จงมา ณ บัดนี้ ขอบารมีทั้งหลาย
ของข้าพเจ้า คือ ทานบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี
วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี
และอุปกษบารมี จงมาพร้อมกัน ขอทานทั้งหลายจงถือ
เอาอาวุธต่าง ๆ เพื่อสู้รบในบัดนี้

โยธาคือบารมีทั้งหลายเหล่านั้น กราบพูลแล้ววา ข้าพระองค์ทั้งหลายล้วน
เป็นผู้ที่องค์พระสัพพัญญูทรงชุบเลี้ยงมาคี่แล้วตลอดกาลนาน ในกาลบัดนี้โยธาที่ยิ่งใหญ่
เหล่านั้นตลอดทั้งวิริยะเป็นกำลัง ไคมาหอมล้อมองค์พระสัพพัญญูประเสริฐพร้อมหน้า
กันแล้ว คือ

โยธาคือทานบารมีนั้น ไคกระทำพระองค์ที่ไม่ควรบูชาให้เป็นผู้ควรบูชาแล้ว
โยธาคือศีลบารมีอันแกลวกลา ไคกระทำพระองค์ผู้ไม่มีกลิ่นหอมให้เป็นผู้มีกลิ่นหอมแล้ว
โยธาคือเนกขัมมบารมี ไคกระทำพระองค์ผู้ไม่ปลอศภัยให้เป็นผู้ปลอศภัยแล้ว โยธาคือ
ปัญญาบารมี ไคกระทำพระองค์ผู้ไม่มีปัญญารูแจ้งโลกให้เป็นผู้รูแจ้งโลกแล้ว โยธาคือ
วิริยบารมี ไคกระทำพระองค์ผู้ไม่แกลวกลาให้เป็นผู้แกลวกลาแล้ว โยธาคือขันติบารมี
ไคกระทำพระองค์ผู้หวั่นไหวต่อความเย็นรอนมิให้เป็นผู้หวั่นไหวต่อความเย็นรอนแล้ว
โยธาคือสัจจบารมี ไคกระทำพระองค์ผู้ไม่กล่าวคำจริงให้เป็นผู้กล่าวคำจริงแล้ว โยธาคือ
อธิษฐานบารมี ไคกระทำพระองค์ผู้หวั่นไหวมิให้เป็นผู้หวั่นไหวแล้ว โยธาคือเมตตาบารมี
ไคกระทำพระองค์ผู้เรารอนให้เป็นผู้ไม่เรารอนแล้ว โยธาคืออุปกษบารมี ไคกระทำ
พระองค์ผู้ไม่เพิกเฉยให้เป็นผู้เพิกเฉยแล้ว องค์พระนราสกลพุทฺธเจ้า ทรงขจัดพญามาร

และเสนาमारโคตวอำนาจแห่งบารมี 10 ประการ เหล่านั้น

ท้าวมหาพรหม ครุฑ หนู เทวดา และนาค ไก่ภูเขาพระพุทธรูปเจ้าผู้ชนะเดียด
 ชาติแล้ว ผู้เป็นจอมแห่งมุนี พระองค์ทรงขจัดพญามารและเสนาमारโคตว อำนาจแห่ง
 พระอาทิตย์ยังไม่ตกไป ในยามคืน ไค้บรรลุปเพ็นวาสาธุสสติญาณในมัชฌิมยาม ได้
 บรรลุทิพพจักขุญาณ ในยามสุดท้าย ทรงหยั่งพระญาณลงในปัจจุกาลาร 12 ในเวลา
 รุ่งอรุณก็โคตรัสรู้ เป็นพระสัพพัญญูตาญาณ

ในกาลครั้งนั้น หนี้นโลกชาตุก็สท้านหวั่นไหวไปทั่วสารทิศ ความมืดใน
 โลกันตนรกกก็สว่างไสว รัศมีที่เก็บรักษาไว้ในห้องก็ส่องสว่างไสว ประหนึ่งว่า
 ดวงดาว ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ สองแสงสว่างไสวบนท้องฟ้า ลมอ่อน ๆ ก็พัด
 กลิ่นหอมโชยมา เมฆฝนก็ตั้งขึ้นในทิศทั้งสี่ทำให้เกิดฝนตกลงมาโดยรอบทิศทั้ง 4 สายน้ำ
 ที่ไหลบ่าป่วนก็หยุดนิ่งคลื่นในมหาสมุทรก็เงยสงบ ส่าเกาทั้งหลายที่ไปค้าขายยังต่างแดน
 ก็กลับมาถึงท่าของตน ฟุ้งกาและนกเคาแมวต่างก็ชื่นชมต่อกัน งูกับพังพอนต่างก็เล่นควย
 กัน แมวกับหนูก็ซิวเล่นกัน คนงอยเปลี่ยเสี่ยชาก็ลุกขึ้นพ้อนรำได้ คนหูหนวกก็ได้ยิน
 เสียง คนใบ้ก็ร้องเพลงโคอย่างไพเราะ ไฟในอเวจีรักรักก็ดับสนิทลง สัตว์ทั้งหลาย
 ในโลกที่หิวกระหายก็หมดความหิวกระหาย หนูวิหคในอากาศก็บินรอนลงสู่พื้นดิน โรค
 คือความหนาวและความร้อน ภัยอันเกิดจากความริษยา ก็สงบลง เครื่องพันธนาการทุก
 อย่างในทุกแห่งก็ซาออกจากกัน บานประตูหน้าต่างก็เปิดออกเอง มวลมนุษย์ก็สนทนา
 กันด้วยถ้อยคำอันน่ารัก ช่างก็ค้าราม มาคักคะนองด้วยความคิดใจ กลองและคนตรีก็
 บรรเลงระหึม เทวดาทั้งหลายก็เปล่งเสียงสาธุการ ดอกไม้มี่มีกลิ่นหอมทั้งหลาย
 มีดอกจำปง และดอกกาเกะติง เป็นต้น ก็ส่งกลิ่นหอมฟุ้งจร (ประหนึ่งว่า) กลิ่นหอมของ
 ชูบที่ทำความผลจันทนหอมอบอวลไปในอากาศก็ประคัมด้วยขงสีต่าง ๆ มีสีวิจิตรระการ
 หนูเทวดาในหนี้นโลกชาตุ ก็มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น

* คุเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 287

** คุเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 282

พระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชา ทรงละทางที่ไม่หลงกลับมาก่อเกิดอีกได้
แล้วเพื่อที่จะกระทำประโยชน์แก่บุคคลอื่น จึงเสด็จเข้าสู่สังสารวัฏทรงบำเพ็ญบารมี
30 ประการ ตลอด 4 แสนอสงขัย คิดต่อกัน ทรงขจัดกิเลสทั้งสิบ แล้วได้ตรัสรู้
สัมโพธิญาณ ทรงกระทำปาฏิหาริย์มากอย่างยิ่งนัก ดังพรรณนามาฉะนี้

ปริจเฉทที่ 1 ชื่อว่า ปริจเฉทที่บรรยายเรื่องการตรัสรู้ในคัมภีร์พระชาตุวงศ์
อันข้าพเจ้าใคร่จนานี้แล้ว เพื่อก่อให้เกิดปิติและปราโมทย์แก่สาธุชนทั้งหลาย จบแล้ว
ด้วยประการฉะนี้

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ 2

พระนราศกพุทธเจ้า ได้บรรจุพระสัมโพธิญาณ ทรงประทับนั่งอยู่ ณ ภายใต้วังไม้โพธิพฤกษ์ ทรงกระทำปาฏิหาริย์ตลอด 1 สัปดาห์ เมื่อพ้น 1 สัปดาห์ ได้เสด็จไปประทับยืน ณ ทิศอีสาน ทอดพระเนตรรัศมีดลิ่งกวดยพระเนตรมิได้ กระพริบอัญชลิตลอด 1 สัปดาห์ ทรงจงกลมบนรัตนจงกลมตลอด 1 สัปดาห์ ทรงพิจารณาพระธรรมอันประเสริฐอยู่ที่เรือนแก้วนั้นตลอด 1 สัปดาห์ ทรงเข้าสมาธิ * ณ ภายใต้อนุชปาลนิโครชตลอด 1 สัปดาห์ ทรงเสวยวิมุกตีสุขอันยอดเยี่ยม ณ ภายใต้วมจลินท์อันรื่นรมย์ตลอด 1 สัปดาห์ เสด็จไปประทับอยู่ภายใต้โคนต้น ราชายคนะตลอด 1 สัปดาห์

ในครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราชได้น้อมถวายไม้สีพระหนค์ และน้ำบัว พระโอบุสแด่พระศาสดา พระนายกพุทธเจ้าทรงรับบาตรกิลา 4 ใบ อันท้าวจุกุโลบาลน้อมถวายทรงอธิษฐานบาตร 4 ใบ ให้เป็นบาตรใบเดียวกันแล้วทรงรับชามชุปายาส ก้อนน้ำผึ้งอันพาณิชสองพี่น้องน้อมถวายเพื่อเสวย พาณิช 2 พี่น้องชื่อ ทปัสสะและ กัลลิกะ ได้ถึงพระศาสดาเป็นที่พึง พาณิช 2 พี่น้องเหล่านั้น ได้น้อมรับเอาพระ เกศที่องค์พระศาสดาประทานให้แล้ว เกินหวังกลับสู่เมือง ครั้นถึงเมืองของตน แล้ว ได้ก่อสร้างพระสถูปเจดีย์อันเป็นที่รื่นรมย์แห่งใจ กราบไหว้บูชาได้ชื่อว่า เป็น พเววาจิกอุบาสก ***

พระนายกพุทธเจ้าพระองค์นั้น ครั้งทรงให้เวลาผ่านไป 7 สัปดาห์ ดังพรรณามาจะนี้แล้ว พระพุทธองค์ทรงเป็นสัตบุรุษ ซึ่งทวามหาพรหมทรง อารามนาให้ประกาศพระธรรมจักร ต่อจากนั้นได้เสด็จไปสู่เมืองพาราณสี ทรง แสดงพระธรรมจักร เมื่อพระศาสดาทรงแสดงพระธรรมจักรจบลง พระอัญญา- โภณทัชชณะได้บรรจุโสคาบัติยล หมูพรหมจำนวน 18 โภกั และเต้าเหวดจำนวน

- * ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ก., หน้า 281
 ** ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ก., หน้า 280
 *** ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ก., หน้า 280

นับไม่ถ้วนก็ได้บรรลุสภาวะที่คิด ในวันแรม 1 ค่ำ พระวัปปะได้บรรลุสภาวะที่คิด
ในวันแรม 2 ค่ำ พระภัททิยะได้บรรลุสภาวะที่คิด ในวันแรม 3 ค่ำ พระมหา-
นามะได้บรรลุสภาวะที่คิด และในวันแรม 4 ค่ำ พระอัสสชิได้บรรลุสภาวะที่คิด
พระศาสดาให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหมดมาประชุมกันในวันแรม 5 ค่ำ พระพุทธองค์ทรง
แสดงอนัตตลักษณะสูตร พวกภิกษุเบญจวัคคีย์เหล่านั้นได้บรรลุอรหัตผลและโปรดให้ชน
ทั้ง 55 คน มีพระยส เป็นต้น ได้บรรลุอรหัตผลเช่นเดียวกัน ต่อจากนั้นได้โปรด
ภิกษุวัคคีย์กุมาร 30 คน ให้สำเร็จ (อนาคามีบรรค) ในระหว่างทาง

ต่อจากนั้น พระพุทธชินสีห์ได้เสด็จไปสู่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ตรัส
สนทนากับอุรุเวลาภิกษุสัพพะ อุรุเวลาภิกษุสัพพะอนุญาติแล้ว ทรงทรมานอุรุเวลา-
นาคราช ครั้นทรงทรมานอุรุเวลานาคราชได้แล้ว ได้ทรงทรมานเนรัญชรนาคราช
พวกฤๅษีเหล่านั้นได้เห็นปาฏิหาริย์ จึงนิมนต์ลงกพระตถาคตว่า ข้าแต่พระมหามุนี ขอพระ
องค์จงประทับอยู่ในไพโรสนถ ที่อุรุเวลาเสนานิคมนี้เถิด พวกข้าพเจ้าทั้งหมดจักบำรุง
อุปัฏฐากพระองค์ถวายนิตยภัต ตั้งแต่นั้นมาพระพุทธชินสีห์เสวยโภชนะของอุรุเวลา-
ภิกษุสัพพะทุกวัน ๆ แล้วทรงประทับอยู่ในไพโรสนถในอุรุเวลาเสนานิคมนั่นเอง

ในเวลาเที่ยงคืน ท้าวจตุโลกบาล ** ได้พากันมากอยเฝ้าถวายอภิวัต
องค์พระผู้มีจักษุอยู่ภายในที่แห่ง 4 ต่อจากนั้นท้าวสักกเทวราชและท้าวสหัมบดีพรหม
ได้เสด็จมากอยเฝ้าถวายอภิวัตองค์พระชินเจ้าตามลำดับเป็นประจำทุกคืน ๆ ชาว
แคว้นอังคะและมคธทั้ง 2 ได้พากันมาประกอบพิธีบูชาใหญ่ ฝ่ายอุรุเวลาภิกษุสัพพะ
เห็นการประกอบพิธีบูชานั้นแล้ว จึงคิดปริวิตกว่า ถ้าองค์พระชินสีห์ผู้มีฤทธิ์มา
แสดงฤทธิ์ลาภสักการของเราจักเสื่อมไป เหตุไฉนหน้ององค์พระชินเจ้าผู้มีการบูชา
อันยิ่งใหญ่จึงจะไม่เสด็จมาในวันพรุ่งนี้ พระพุทธมุนีผู้ทรงมีพระญาณเป็นเครื่องกำหนด
รูจิตของผู้อื่น ทรงทราบความคิดของอุรุเวลาภิกษุสัพพะแล้ว จึงเสด็จไปสู่อุตรกุรุทวีป
นำโภชนาหารมาประทับนั่งเสวยที่ฝั่งสระอนิคาต

* ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ก., หน้า 280

** ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ก., หน้า 280

ในเดือนที่ 9 นับแต่วันที่ตรัสรู้ ในเวลาเย็นวันเพ็ญ เดือนมกราคม พระพุทธชินเจ้าได้เสด็จไปยังลังกาทวีป ประทับบนนภากาศเหนือศีรษะของหมู่ปีศาจ ต่อจากนั้นพระองค์ทรงกระทำความสังเวระคือ บันดาลให้เกิดลมฝนและความมืด พวกยักษ์ทั้งหลายเหล่านั้นถูกภัยคือความกลัวคุกคาม จึงกราบทูลขอความปลอดภัยจากองค์พระมุนีนาถ ลำดับนั้นองค์พระมุนีนาถเมื่อจะให้ความไม่มีภัย จึงตรัสกับปีศาจทั้งหลายเหล่านั้นว่า ดูกรพวกยักษ์เราจะนำภัยคือความทุกข์และความกลัวออกไป ขอพวกท่านจงพร้อมกันให้ที่เง็กเราในเกาะนี้ พวกยักษ์ทั้งหลายได้กราบทูลกะพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่ท่านผู้วิเศษ พวกข้าพเจ้าทั้งหลายพร้อมเพรียงกันขอกเกาะทั้งหมดให้แก่พระองค์ ขอพระองค์จงให้ความปลอดภัยแก่พวกข้าพเจ้าเถิด

พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกแห่งดาวโลกทรงขจัดภัย คือความหนาวและความมืดแก่พวกยักษ์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ทรงปลุกแผ่นดินบนพื้นดินที่พวกยักษ์ถวายนั่งบนแผ่นหนึ่ง ครั้นทรงคลี่แผ่นหนึ่ง แผ่นหนึ่งได้บันดาลให้เกิดความร้อนไปโดยรอบ พวกยักษ์เหล่านั้นถูกอากาศแห่งความร้อนครอบงำแล้ว ผู้มีภัยคือความกลัวคุกคามจึงพากันยืนอยู่ ณ ริมเกาะ ลำดับนั้น พระพุทธโลกนาถทรงนำ เกาะคิริทวีปอันรื่นรมย์มาให้แก่พวกยักษ์ทั้งหลายเหล่านั้น

พระพุทธโลกนาถทอดพระเนตรเห็นพวกยักษ์เหล่านั้น ขึ้นไปอยู่บนเกาะคิริทวีปอย่างมั่นคงแล้ว จึงทรงนำเกาะนั้นไปตั้งไว้ในที่เดิม แล้วทรงม้วนแผ่นหนึ่งกลับ หมูเทพยดาทั้งหลายต่างก็มาประชุมกัน พระศาสดาทรงแสดงธรรมแด่หมู่เทวดาเหล่านั้นในที่ประชุมนั้น สัตว์เป็นจำนวนหลายโกฏิได้บรรลุนิพพาน เทวดาที่ตั้งอยู่ในสระและศีลมีจำนวนนับไม่ถ้วน บรรดาเทวดาเหล่านั้น สุขุมเทพบุตรที่สถิตอยู่บนยอดเขาสุมนภูฏ ได้บรรลุนิพพานด้วยศรัทธา ได้กราบทูลขอสิ่งที่ควรบูชาจากพระพุทธนายก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีจักรุธาณ ทรงดูพระเกียรติแล้วทรงประทานพระ เกศประมาณหนึ่งกำพระหัตถ์แก่สุมนเทพนั้นด้วยความอนุเคราะห์

สมณเทพบุตรนั้น (น้อมรับพระเกศด้วยนอบทองคำ) สร้างพระสถูปประดิษฐานไว้ตรงที่ประทับนั่งของพระศาสดา ปิดด้วยสถูปแก้วอินทนิล โทษะราหมณ์โคสร้างสถูปเจดีย์นั้นแล้วด้วยแก้วอินทนิลสูงประมาณ 7 ศอก เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสรณเถระได้อ้อเอาพระศิวาธาตุของพระพุทธชินเจ้าจากเชิงกระกอนด้วยฤทธิ์แล้ว ก่อสร้างสถูปสูง 12 ศอก ด้วยศิลาก่อสร้างอันมีสีคุดคดงดงามไกลเห็นเป็นต้น พระเจ้าอภัยทรงสร้างเสริมขึ้นอีกสูง 30 ศอก ต่อมาพระเจ้าพุทธคามินีทรงสร้างเสริมขึ้นอีกเป็น 80 ศอก

พระพุทธชินเจ้า เสด็จกลับไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ทรงถือเอาผ้าบังสุกุล ทรงชักที่สระโบกขรณีขยำผ้าบังสุกุลบนทิวเขา แล้วทรงคลี่ออกตากบนก้อนหินก้อนใหญ่ ทรงส่งขงิลที่มากกราบทูลเวลาเสด็จกลับไปก่อน ทรงถือเอาลูกหว้าเสด็จไปประทับอยู่ที่เรือนไผ่ก่อน ขงิลนั้นเห็นพระพุทธนายกราบประทับนั่งอยู่ในเรือนไผ่ จึงทูลถามว่า ข้าแต่พระมหาราชา พระองค์เสด็จมาโดยทางไหน พระพุทธนายกราบบอกเรื่องนั้นแก่เธอ แล้วเสวยผลหว้า ผลมะม่วง ผลมะขามป้อม และผลสมอในที่ใกล้ ๆ จากนั้นได้เสด็จไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทรงถือเอาผลปาริฉัตรแล้วเสด็จถึงเรือนไผ่ก่อน ทรงอธิษฐานว่าไม่ว่าไม้อ้อหรือไม้อื่นใดแยกออกจากกัน ขงิลเหล่านั้นทั้งหมดแม้พยายามอยู่ก็ไม่อาจที่จะเข้ากันได้

แต่พอพระพุทธชินเจ้าทรงอนุญาตแล้ว ขึ้น 500 คู่ก็แตกออกเอง ต่อจากนั้นพระพุทธโกลนาทรงอธิษฐานว่า ขอไฟจงอย่าติด ขงิลเหล่านั้นแม้พยายามอยู่โดยประการทั้งปวงก็ไม่อาจให้ไฟลุกโพลงได้ แต่พอพระพุทธชินเจ้าทรงอนุญาต ไฟทั้ง 500 กองก็ลุกโพลงขึ้นพร้อมกัน ขงิลเหล่านั้นแม้พยายามอยู่ก็ไม่อาจดับไฟได้ พระพุทธชินเจ้าทรงยังไฟทั้ง 500 กองดับลงพร้อมกันเหมือนครั้งแรก

ในฤดูหนาวตอนกลางคืนมีน้ำค้างตก พวกขงูไหลเหล่านั้นพากันคำดยุคคว่าย อยู่ในแม่น้ำเนรัญชรา ครั้นนั้นพระพุทธรูปเจ้าทรงเนรมิตรเชิงกรานมีไฟติดไว้ 500 อัน พวกขงูไหลเหล่านั้นขึ้นจากแม่น้ำแล้วก็แยกไปฝังไฟ ครั้นนั้นฝนตกลงมาหาใหญ่ ภูมิภาคนี้ เจิงนองไปควายน้ำ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ ภูมิภาคนี้ ภูมิภาคนี้ ภูมิภาคนี้ น้ำน้ำหาท่วมไม่ น้ำไคท่วมสูงขึ้นเรื่อย ๆ พระองค์ผู้ประเสริฐแห่งสากลยวงศทรงจงกรม ในท่ามกลางภูมิภาคนี้มีฝนตกลง ครั้นนั้น อรุณเวลาก็คงสลับประจิมรุ่งเรืองเข้าไปรับองค์ พระศาสดา ลำคัมมัน พระมหาวีระผู้ทรงเป็นนายกของชาวโลกทรงเหาะสู่อากาศ ประทับบนเรือเมฆตรงจะให้อรุณเวลาก็คงสลับให้เกิดความสังเวช พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ทานมิใช่พระอรหันต์ ทางปฏิบัติของท่านก็มีไซ้ทางแห่งมรรคผล

ลำคัมมัน พวกขงูไหลเหล่านั้นทั้งหมด พากันหมอบลงต่อพระพักตร์ของพระ ศาสดาแล้วกราบทูลพระพุทธรูปว่า ขอพระองค์จงให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหมดได้บรรพชา อุปสมบทเถิด ลำคัมมัน องค์พระพุทธรูปเจ้าให้ขงูไหลเหล่านั้นอุปสมบท ต่อจากนั้นยัง นทีก็สลับ คยากก็สลับให้อุปสมบท จึงทรงแสดงอาทิศตปริยายสูตรแก่ขงูไหลเหล่านั้น ขงูไหลเหล่านั้นทั้งหมดประมาณหนึ่งพันได้บรรพชาอุปสมบท

พระพุทธเจ้ามีภิกษุเข้าไปเฝ้าแล้ว เสด็จไปสู่ลัญจิวันในแคว้นของ พระเจ้าพิมพิสาร ทรงรศประชาชนหนึ่งแสนสองหมื่นคนควายน้ำ คือพระธรรมเทศนา ต่อจากนั้นพระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ในเวฬุวันอันร่มเย็น ทรงกระทำโกณฑิละและ อุปติสสะปริพาชกให้เป็นอัครสาวก ทรงยังภิกษุ 500 รูป ที่เป็นบริวารของอัครสาวก ทั้งสองนั้นให้บรรดุมรรคผล ต่อจากนั้นศากยราชส่งบุรุษหนึ่งหมื่นคนไปอาราธนาให้ เสด็จกลับ (กรุงกบิลพัสดุ์) ต่อจากนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปสู่นครกบิลพัสดุ์ พร้อมด้วยภิกษุสองหมื่นรูปประทับอยู่ที่นิโครธาราม ทรงแสดงปาฏิหาริย์มันคาลิให้ฝน โบกษรพรรษและฝนคือ พระธรรมตกลงมา องค์พระนราศกพุทธเจ้ายังพระนันทกุมาร และราหุลกุมารให้บรรพชาแล้วเสด็จกลับไปสู่กรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ที่สี่วันอันร่มเย็นอีก พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีหมู่ภิกษุแวดล้อม อันสุดท้ายตอนกลางคืนก็เสด็จขึ้นเมณฑลแล้ว ทรงยัง มหาชนให้ขึ้นฉำควายน้ำ คือพระธรรมอันยิ่งใหญ่ พระศาสดาผู้เป็นนายกเสด็จถึง เมือง สāvastī แล้วเสด็จไปสู่เชตะวันอันร่มเย็นประทับอยู่ที่เชตะวันอันร่มเย็นแล้วยังสัตตบุรุษให้ขึ้นฉำ

ควายนคือพระธรรม

ในพรรษาที่ 5 นับตั้งแต่ตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้เสด็จจากพระเชตวัน ไปสู่นาคทวีป เพื่ออนุเคราะห์พวกนาค สุมณเทพบุตรผู้มีฤทธิ์ คือเอาตนาราชายณะต่างเผ่าตติรกันถวายพระพุทธรูปเงินเจ้าแล้วเสด็จตามไป พระพุทธองค์เสด็จไปในท่ามกลางสงครามแห่งนาค ทรงประทับยืนเหนือศีรษะของพวกนาคทั้งหลายเหล่านั้น ทรงบันดาลความมืดและอากาศอันน่าสะพรึงกลัวให้เกิดแก่พวกนาคเหล่านั้น เมื่อจะทรงยิงพวกนาคเหล่านั้นให้หายสูญก็แล้ว จึงทรงบันดาลให้ท้องฟ้าสว่าง พวกนาคเหล่านั้นได้เห็นองค์พระสุคตแล้วชื่นชมยินดีถวายบังคม พระพุทธรูปเงินเจ้าทรงแสดงธรรมแก่พวกนาคเหล่านั้น เพื่อให้พวกนาคสมานสามัคคีกัน

จุฬาราชและมโหทรนาคราชมีความยินดีได้ถวายธำมรงค์ให้พระพุทธองค์ประทับ พระพุทธรูปเงินเจ้าประทับนั่งบนบัลลังก์นั้นแล้ว ทรงยิงพวกนาค 80 โกฏิเหล่านั้นให้ตั้งอยู่ในศีลและสละพระพุทธรูปทรงให้สุมณเทพบุตร ประคิษฐานตนาราชายณะไว้ที่นาคทวีปนั้น แล้วตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงกราบไหว้ ตนไม้นั้นเป็นบริโศกเจดีย์แห่งเรา ซึ่งการนมีศการนั้น จะเกิดประโยชน์และความสุขแก่พวกท่านทั้งหลาย ครั้นทรงสั่งสอนพวกนาคทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ก็เสด็จกลับสู่เชตวัน

ในพรรษาที่ 7 นับแต่ตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้ทรงกระทำปาฏิหาริย์ที่โคนต้นคันทามพฤษภโกฏิประตูเมืองสาวัตถี ทรงยิงเวไนยสัตว์ 20 โกฏิ ให้ดื่มอมตธรรม ต่อจากนั้นเสด็จไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ประทับนั่งบนบัลลังก์มโหฬารลาอาสน์ ใต้โคนต้นปาริฉัตตกะ ทรงแสดงอภิธรรม เทวคา 80 โกฏิ ไต่บรมธรรม พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีหมู่เทวคาแวดล้อมแล้ว เสด็จจากชั้นดาวดึงส์ก้าวลงสู่ประตูเมืองสังกัสสนคร ทรงแสดงพระธรรมเทศนายิ่งหมู่เวไนยสัตว์ จำนวน 30 โกฏิให้ดื่มอมตธรรม

ในพรรษาที่ 8 นับแต่ตรัสรู้ พระนราสภพุทธเจ้า ผู้อันมณีอักษิกนาคราชทูลนิมนต์ เพื่อเสวยภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น ในวันเพ็ญเดือนวิสาขมาส พระพุทธรูปเงินเจ้าพร้อมด้วยหมู่ภิกษุ 500 รูป ได้เสด็จไปสู่มณฑลเข็ญรของมณีอักษิกนาคราช ในกัลยาณีกาคาทรงประทับนั่งบนบัลลังก์อันมีค่ามาก ในมณฑลเข็ญรอันมณีอักษิกนาคราช นิรมิตไว้แล้ว เป็นสถานแห่งกัลยาณีกาเจดีย์

หมูนาคโคอังกาสถวายอาหารแด่พระพุทธชินเจ้าพร้อมทั้งสงฆ์สาวก พระศาสดายุทรงอนุเคราะห์สัตว์โลก ทรงแสดงธรรม ณ ที่นั้น ทรงเหาะขึ้นไปประทับรอยพระบาทไว้บนยอดเขาสุมนกฏ ทรงประทับนั่งบนยอดเขานั้นแล้ว เสด็จกลับไปสู่เขาคัน

ในพรรษาที่ 20 นับแต่วันตรัสรู้ พระพุทธชินเจ้าทรงยังภิกษุผู้พหุศุภให้ปลุกตนโพธิ์ที่ประตูเขาคันมหาวิหาร ตนโพธิ์นั้นมีใบและหน่อเขียวโคขึ้นในต้นที่นั้นเอง แด่กิ่งก้านสาขา ประหนึ่งว่าสำเร็จด้วยรัตนะ เพียบพร้อมด้วยกำแพง ชุ่มประดู ประกอบด้วยไฟที่มีทรายทองโปรยรอบ ๆ เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก พระพุทธองค์ทรงให้สอยตนโพธิ์นั้นด้วยความสุขอันเกิดแก่สมบัติตลอด 1 คัน ทรงขึ้นธมยินดี ณ ที่นั้น พระพุทธเจ้าผู้ทรงกระทำเวไนยสัตว์ให้เป็นประหนึ่งว่าดอกบัว เสด็จไปตามหมู่บ้านชนบทและเมืองต่าง ๆ ก็เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลกดังพรรณนามาฉะนี้

พระพุทธนายกเมื่อทรงแสดงหนทางอันเป็นเครื่องดำเนินสู่สวรรค์และนิพพานแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย คือ ทรงแสดงทางสวรรค์และนิพพานแก่เหล่าสัตว์ผู้มีศรัทธาด้วยรูปกาย ทรงแสดงแก่เหล่าสัตว์ผู้มีปัญญาด้วยธรรมกาย ทรงแสดงแก่เหล่าสัตว์ผู้เลื่อมใสในรูปด้วยวัตถุสมบัติ ทรงแสดงแก่เหล่าสัตว์ผู้เลื่อมใสในเสียงด้วยสังหะสมบัติ ทรงแสดงแก่เหล่าสัตว์ผู้ถือเครื่องเสวรมองเป็นประมาณด้วยความมักน้อย เป็นต้น ทรงยังสัตว์ทั้งหลายผู้มีธรรมเป็นประมาณให้เอื้อมด้วยคุณแห่งธรรม

พระนายกพุทธเจ้าทรงประกาศพระธรรม 8 ทมี 4 พันพระธรรมชั้นตรี เป็ลื่องสรรพสัตว์ จำนวน 24 อสงไขยให้พ้นจากทุกข์ พระพุทธองค์ทรงดำรงพระชนม์อยู่ตลอด 45 พรรษา ยังเวไนยสัตว์ผู้มีอินทรีย์อันยกกล้า ให้ได้บรรจอรุณีย์สัจจ 4 ทรงแสดงทางและมีฆทางแห่งการปฏิบัติ แลเวไนยสัตว์ผู้มีอินทรีย์อ่อน ทรงจุดประทีปแห่งการปฏิบัติคือธรรมไว้ เพื่อขจัดความมืดคือโมหะ ทรงสร้างนาวาคือธรรมไว้ เพื่อให้เวไนยสัตว์ได้ข้ามสงสาร ทรงวางโอสถคือธรรมไว้ เพื่อขจัดโรคคือกิเลส ทรงตั้งแวนคือธรรมไว้ เพื่อส่องขจัดไฝฝ้าคือบาปของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ตั้งอยู่ในความสุข

อันเกิดจากกุศลกรรม ผู้ไม่มีที่พึ่ง ทรงกระทำพระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว อันเป็นประทีปส่องทางแห่งความสามัคคี อันเป็นหนทางให้เข้าถึงสววรรคนิพพาน ให้เป็นธรรมเจดีย์ * ปรากฏอยู่ตรงหน้าตาทุกวันนี้ ได้ทรงกระทำพระธรรมเทศนาที่พระองค์แสดงไว้ ได้เป็นประจักษ์หนทางที่แสดงความสามัคคี

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกแห่งชาวโลก ครั้นทรงบำเพ็ญพุทธกิจให้เสร็จสิ้นลงเรียบร้อยแล้ว เมื่อจะเสด็จเข้าสู่เมืองแก้วคือพระนิพพาน อันไม่แก่ ไม่ตาย อันเป็นแดนเกษมในเวลาจวนใกล้รุ่ง ในคืนวันเพ็ญเดือน 6 ในระหว่างต้นสาละทั้งคู่แห่งสาละวโนทยานอันรื่นรมย์ของมัลลกะตริย์ในเมืองกุสินารา ทรงเข้าฌานสมาบัติตามลำดับคือ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อากาสัญญายตนสมาบัติ วิทยัญญายตนสมาบัติ อากิญจัญญายตนสมาบัติ เนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ และสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ

พระพุทธชินเจ้าทรงเข้าฌานสมาบัติ ** โดยอนุโลมและปฏิโลม มิได้ว่างเว้นสมาบัติเป็นจำนวนแสนโกฏิ ประหนึ่งว่าบุคคลที่ไปสู่แดนที่ห่างไกลมีอาลัยกับด้วยญาติ หมั่นโลกธาตุก็สิ้นสะเทือนมันสือเสียงกึกก้อง พระองค์ทรงปรินิพพานด้วยอนุภาติเสสนิพพานธาตุ มหาปรุที่ก้นไหว กลองทิพย์ในอากาศก็บรรเลง ไม่นดอกก็แย้มทุกดอก ไม้ผลก็เผล็ดผล พันธุ์ไม้มกพันธุ์ไม้น้ำบานคารคาย ในนภากาศก็ห้อยย้อยด้วยบุปผชาติ นานาชนิด วรรณารุณเทวดาทั้งหลายและเทพอยู่ทั่วจักรวาล ต่างก็พากันยื่นกอดคอร้องให้รำพันว่า พระพุทธชินเจ้าเสด็จลงสู่พระครรภ์ก็วันนี้ ประสูติจากพระครรภ์ก็วันนี้ เสด็จออกบวชก็วันนี้ ทรงตรัสรู้ก็วันนี้

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 277

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 285

พวกมัลลกะศรัยทั้งหลาย หอพระพุทธศรีระควยผ้าไหมและสำลี 500 ชิ้น แล้วอัญเชิญลงสู่หีบทองคำ อันเต็มไปด้วยน้ำมันหอม แล้วครอบด้วยหีบทองคำอื่นอีก สร้างจิตกาธารล้วนแล้วด้วยไม้แก่นจันทน์สูง 120 ศอก ในครั้งนั้น พวกมัลลกะศรัยที่เป็นหัวหน้า อัญเชิญหีบทองคำนั้นขึ้นสู่จิตกาธาร พวกเทวดาที่เป็นอุปัฏฐากของพระมหากัสสปเถระ ใค้อธิษฐานว่า เมื่อพระเถระยังมีไคถวายบังคม ขอจิตกาธารจงอย่าติดไฟ ด้วยอำนาจคำอธิษฐานของเทวดา พวกมัลลกะศรัยแม่พยายามอยู่โดยประการทั้งปวงก็ไม่อาจให้จิตกาธารนั้นติดไฟได้

ฝ่ายพระมหากัสสปเถระมีหมู่ภิกษุแวดล้อมเป็นบริวารมาถึงแล้ว หม่อมจิ๋วเร่งวิ่งมา ประนมอัญชลี กระทำประทักษิณ 3 รอบแล้วยื่นที่คานปลายพระบาทแล้ว อธิษฐานว่า "ขอพระบาทของพระชินเจ้าที่ประดิษฐานอยู่ (ภายใน) จงไฉไลออก" ด้วยจิตอธิษฐาน พระบาททั้งคู่ทำลายเครื่องห่อทั้งหลายมีผ้า เป็นต้น ไฉไลออกมาแล้ว ประหนึ่งว่าดวงจันทร์ไฉไลจากกลีบเมฆ พระมหากัสสปเถระประคองพระบาททั้งคู่ไว้เหนือศีรษะของตน ถวายบังคมพระบาทของพระศาสดา ครั้นถวายบังคมแล้วก็ปล่อยพระบาททั้งคู่เข้าไปในจิตกาธาร ประคองพระจันทร์วันเพ็ญ (เข้าไปสู่กลีบเมฆ) มหาชนเห็นอัศจรรย์นั้นแล้วต่างก็พากันบังสว่สงสัยสนั่นหวั่นไหว เมื่อพระบาททั้งคู่อันตรธานเข้าไปในหีบนั้น ประหนึ่งว่าดวงจันทร์ไฉไลขึ้นทางทิศตะวันออกก็อัศจรรย์ ในครั้งนั้น มหาชนพากันร้องไห้ปริเวทนาถึงกว่าวันมหาปรินิพพาน แขนงดินก็หวั่นไหว ปานจะทรุด

จิตกาธารอันสำเร็จด้วยไม้จันทน์ ก็ติดไฟลุกโพล่งขึ้นพร้อมกัน ด้วยอำนาจแห่งเทพยดา เมื่อน้ำมันที่ถูกไฟไหม้ เหมะและเถาถ่านก็ไม่ปรากฏฉนั้นใด พระพุทธศรีระเมื่อถูกไฟไหม้ก็ปราศจากเหมะและเถาถ่านฉนั้นนั้น พระบรมสารีริกธาตุทั้งหลายที่เหลือลงมีสี่คั้งคอกมะลิฑูม มีสี่คั้งแก้วมุกดาที่ซัดเกลามาแล้ว และมีสี่คั้งทองคำ พระเขี้ยวแก้ว 4 องค์ พระรากขวัญ 2 องค์ และพระอุณหิส 1 องค์ รวมเป็นพระบรมสารีริกธาตุ 7 องค์ ที่ไม่กระจัดกระจาย พระบรมสารีริกธาตุที่เหลือนอกจากนั้นเป็นพระบรมสารีริกธาตุที่กระจัดกระจายคือ ขนาดเล็ก เทาเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ขนาดกลาง เทาเม็ดข้าวสารหัก ขนาดใหญ่ เทาเมล็ดถั่วเขียวผ่าซีก พระบรมสารีริกธาตุมี 3 ขนาด

ด้วยอำนาจแห่งอิทธิฐานของพระพุทธเจ้า

ในบรรดาผ้าห่อ (พุทธศรีระ) เหล่านั้น ผ้า 2 ผืนคือ ผ้าชั้นในสุดและ
ผ้าชั้นนอกสุดไปไม่ไหม้ ท่อน้ำตกลงมาจากอากาศพุ่งออกมาจากต้นสาละและพุ่งขึ้นมา
จากพื้นดินโดยรอบ ยิ่งเชิงตะกอนให้ดับแล้ว พวกมัลลกะศรัยทั้งหลายพากันดับเชิง
ตะกอนของพระโลคนาดูแสงหาคูณอันยิ่งใหญ่น้ำหอมในภายหลัง พระสรภฏเถระ
ผู้เป็นศิษย์ของพระสาโลปุตรเถระถือเอากระดูกคานพระศอกของพระชินเจ้าจากเชิง
ตะกอนด้วยฤทธิ์ พร้อมด้วยภิกษุ 1,000 รูป นำไปประดิษฐานไว้ในมถียังคนเจดีย์
แล้วเหาะกลับมาสู่เมืองกุสินารา พระเชมเถระผู้มีความกรุณา ถึงพร้อมด้วยกำลัง
แห่งอภิญญา 6 ได้ถือเอาพระเขี้ยวแก้วเบื้องซ้ายจากเชิงตะกอนที่มีไฟลุกโผลงอยู่

ในกาลนั้น พวกมัลลกะศรัยทั้งหลายเหล่านั้น ได้ประดับตกแต่งสังฆาการ
ให้เป็นเหมือนเทวสถานอันนารีนิยม แล้วพากันไปสู่สังฆาการ ประดับตกแต่งถนนถึง
มกุฏเจดีย์ ประดิษฐานมอบทองคำที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้บนคอช้าง บูชาด้วย
ของหอม เป็นต้น พากันเล่นสาธุกีฬา จัดขบวนแห่เข้าสู่พระนคร ประดิษฐานพระ-
บรมสารีริกธาตุของพระชินเจ้าไว้บนรัตนบัลลังก์ ในสังฆาการอันรื่นรมย์แห่งนี้ ใน
กาลนั้นให้ป้องกันเขตจักรพรรดิพระบรมสารีริกธาตุ โดยให้ช้างยืนล้อมรอบสังฆาการ
ต่อนั้นก็จัดพลช้าง พอลมาพลรบพลขู ยืนหันหน้าเข้าหากันและกัน ใต้ป้องกัน
ดังนี้เป็นระยะทาง 1 โยชน์ โดยรอบจัดมหรสพบูชาด้วยการเป่า การขับร้องและ
การประโคม

พระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์ลิจฉวี ศากยราช อลลกะปนคร โกลิยนคร
รามคาม พราหมณ์เวฐฐีปละ และมัลลกะศรัยแห่งเมืองปาวา ต่างก็ทะเลาะวิวาท
กัน เพื่อต้องการพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อกล่าวกันอย่างนั้นแล้ว โทณพราหมณ์ได้
กล่าวว่า "คุณท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านจงฟังวาจาของข้าพเจ้าอันประกอบด้วย
ประโยชน์เกื้อกูลเถิด พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ในกาลที่เสวยพระชาติเป็น
ชนดิวาที่คาบส ในกาลที่เสวยพระชาติเป็นกรรมपालกุมาร ในกาลที่เสวย
พระชาติเป็นพญาช้างฉันทันต์ ในกาลที่เสวยพระชาติเป็นพญานาคทรงพระนามว่า

ภริยัตถะกัถิ ในกาลที่เสวยพระชาติเป็นพญานาคชื่อ จัมเปยยะกัถิ ในกาลที่เสวย
พระชาติเป็นพญาลิงกัถิ ไบโกธรในคนอื่น ๆ ที่ประทุรร้าย มีสันติและเมตตา
ขณะความโกรธได้ กดาวสรรเสริญยกย่องอันที่ว่าที่ อันถึงพร้อมด้วยลักษณะคงที่
ในอภิญญารมณและอนิฏฐารมณ ในลาภและมีไชลภ ในยศและมีไชยศ เมื่อเป็น
เช่นนั้นการประหัดประหารจักมีขึ้น ในเพราะการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไม่สมควรเลย
ขอทานทั้งหลายจึงเกื้อกูลกัน ตามัคคีกัน มีจิตใจอ่อนโยนต่อกันและกันเกิด เราจะแบ่ง
พระบรมสารีริกธาตุของพระตถาคตเป็น 8 ส่วนเท่ากัน สถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
จะได้แพร่หลายเพราะชนผู้เลื่อมใสมีอยู่เป็นจำนวนมาก"

กษัตริย์ทั้งหลายเหล่านั้นจึงกล่าวว่า " คุณรทานพราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น
ขอทานจงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น 8 ส่วนเถิด" โทณพราหมณ์ฟังคำนั้นแล้ว
จึงได้เปิดหีบทองคำ พระราชาทั้งหลายขึ้นอยู่ใกล้หีบทองคำทอดพระเนตรเห็นพระ-
บรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าแล้ว ต่างก็คร่ำครวญถึงพระสัพพัญญูผู้พร้อมด้วย
พระกรุณา ในขณะนั้นโทณพราหมณ์ทราบบว่ากษัตริย์เหล่านั้นเผลอไป จึงหยิบเอา
พระเขี้ยวแก้วเบื้องขวาขึ้นซ่อนไว้ในผ้าโพกศีรษะของตน ท้าวสักกเทวราชจึงหยิบ
เอาพระเขี้ยวแก้วเบื้องขวานั้นไปประดิษฐานไว้ในฉอบทองคำ นำไปบรรจุไว้ใน
จุฬามณีเจดีย์ พระบรมสารีริกธาตุของพระตถาคตมี 16 ทะนาน ในกาลนั้น
โทณพราหมณ์ได้แบ่งให้พระราชาเมืองหนึ่ง ๆ เมืองละ 2 ทะนาน พระราชาทั้งหลาย
เหล่านั้นต่างก็มีจิตยินดีว่าเริง อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุทั้งหลายไปสร้างเจดีย์
บรรจุไว้ในเมืองของตน โทณพราหมณ์อัญเชิญทะนานทองตวงพระบรมสารีริกธาตุไป
สร้างคุมพเจดีย์ โมรียกษัตริย์ บุษมีใจยินดีได้สร้างอังคารสถูป พระหนัก 40 ชี
พร้อมกับพระเกศและพระโสมาทังหมด พวกเทวดาทั้งหลายได้นำไปสู่จักรวาลอื่น ๆ
จักรวาลละอย่าง ๆ จีวร บาตร และไม้เท้า คนทั้งหลายนำไปบูชาที่วชิรนคร
ผ้าสบงทั้งหลายคนทั้งหลายนำไปบูชาที่เมืองกुरुชนคร ผ้าปูที่พระบรมมคณทั้งหลาย
นำไปบูชาไว้ที่เมืองสิงหลทวีป พระอุมาโลมคนทั้งหลายนำไปบูชาที่แคว้นโกศล
กระบอกรองน้ำและผ้าประคตคนทั้งหลายนำไปบูชาที่เมืองปาดลีบุตร ผ่านีสีณะ

คนทั้งหลายนำไปบูชาที่แคว้นอวันตี ฝ่าอาบนำคนทั้งหลายนำไปบูชาที่เมืองจำปา ฝ่าปู
 ลาคคนทั้งหลายนำไปบูชาที่เมืองปรั้นตะ ฝ่ากรองนำคนทั้งหลายนำไปบูชาที่เมืองวิเทหะ
 มีดเล็กและกลอง เข็มคนทั้งหลายนำไปบูชาที่เมืองอินทปัตตะ เครื่องใช้อย่างอื่นที่เหลือ
 ผู้เลื่อมใสนำไปบูชาในชนบท มนุษย์ทั้งหลายโคบูชาเครื่องภัณฑะที่องค์พระมุนีทรงใช้
 สอยแล้ว ในกาลนั้น พระบรมสารีริกธาตุของพระโลกนาถศาสดาได้แพร่หลายแล้ว

พระมหากัสสปเถระเจ้า เห็นอันตรายจะมีแก่พระบรมสารีริกธาตุ
 จึงเข้าไปถวายพระพรต่อพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ขอท้าวราชจงบรรจุพระบรมสารี-
 ริกธาตุทั้งสิ้น (ซ่อนไว้ในพณอันตรายเถิด) พระเจ้าอชาตศัตรูทรงมีพระทัยยินดีตรัส
 ตอบว่า ที่พระคุณเจ้าวานันตีแล้วจึงให้สร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุให้กระทำกลอง
 ไมหอม มีไม้จันทน์แดง เป็นต้น ซอนกันอย่างละ 8 กลอง ครั้นสร้างกลองบรรจุ
 พระบรมสารีริกธาตุเสร็จแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูจึงแจ้งให้พระมหากัสสปทราบและ
 ได้ถวายภาระนี้ให้พระมหากัสสปว่า ขอพระคุณเจ้าจงรวบรวมพระบรมสารีริกธาตุ
 เหล่านั้นมาให้โยมเถิด แต่พระบรมสารีริกธาตุที่รามคามบุรี พวกนาคหวงแหนไว้
 ต่อไปภายหน้าพระบรมสารีริกธาตุเหล่านั้นจักโคประคิษฐาน ณ เจดีย์ในลังกาทวี่ปี
 พระมหากัสสปเถระจึงเหลือพระบรมสารีริกธาตุเหล่านั้นไว้ ในครั้งนั้น พระมหากัสสป-
 เถระได้นำพระบรมสารีริกธาตุทั้งหลายจาก 7 นครของพระราชาทัง 7 ที่นำไปบูชามา
 ถวายแก่พระเจ้าอชาตศัตรู

พระเจ้าอชาตศัตรู บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเหล่านั้นทั้งหมดไว้ในกลอง
 พระบรมสารีริกธาตุ 164 กลอง แล้วประคิษฐานไว้ในเรือนสฎูป (เรือนบรรจุพระ
 บรมสารีริกธาตุ) ให้สร้างเจดีย์ไว้เหนือเรือนแห่งพระบรมสารีริกธาตุมีสัณฐานประมาณ
 เทาเจดีย์อุปาราม โรอยทรายแก้ว โปรยคอกไม้ของหอมานาชนิดนับเป็นจำนวนพันไว้
 ให้หลอสฎูปพระอสีติมหาสาวก สฎูปพระเจ้า 550 ชาติ สฎูปพระเจ้าสุทโธทนะ
 สฎูปพระนางสิริมหามายา และสฎูปสหชาติทั้ง 7* สฎูปทั้งหลายเหล่านั้น

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก., หน้า 227.

สร้างด้วยทองคำทั้งสิ้น

พระเจ้าอชุตศัตถุ โปรดให้ยกทองอย่างละ 500 ให้ตั้งหม้อน้ำเงิน
หม้อน้ำทองไว้อย่างละ 500 ให้ตามประทีปทอง ประทีปเงินไว้อย่างละ 500
ประทีปเหล่านั้นเต็มด้วยน้ำมันหอมอย่างดี ใส่ทำด้วยผ้าอย่างดี พระองค์ให้
ประดิษฐานเครื่องบูชาไว้อย่างละ 500 ๆ

พระมหากัสสปเถระ ผู้เป็นใหญ่แห่งสงฆ์จึงอธิษฐานว่า "ขอเครื่องบูชา
ทั้งหลายเหล่านี้จงประดิษฐานอยู่ในที่นั้น" แล้วให้จารึกอักษรลงในแผ่นทองคำไว้ว่า
"ในอนาคตกาล พระเจ้าอโศก จักกระทำพระบรมสารีริกธาตุนี้ให้แพร่หลาย"
ท้าวสักกเทวราชได้สั่งวิสุตกรรมเทพบุตรให้มาเนรมิตรูปหุ่นขนดิวังวนเวียนรอบ
เรือนพระบรมสารีริกธาตุรวดเร็วดังลมพัด กระทำกำแพงศิลา ปิดด้วยศิลาอีก
ก้อนหนึ่ง ให้สร้างสถูปครอบไว้เหนือเรือนพระบรมสารีริกธาตุนั้น เปลี่ยนพื้นดินให้
เสมอกัน

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญประโยชน์ชนกชาวโลก ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ในสามภพ ทรงดงามด้วยรัศมีอันรุ่งเรืองข่างดะวา ทรงเป็นพระธรรมราชา
ทรงทศพลญาณละโลกอันเต็มไปด้วยมรรณทุกซ์ ทรงดวงพรมณภัยอันน่าสะพรึงกลัวใน
โลกแล้วด้วยประการฉะนี้

ปริจเฉทที่ 2 ชื่อว่า ทศพลปรินิพพานปริจเฉท ในพระธาตุวงศอัน
ข้าพเจ้าได้รจนามาไว้แล้วเพื่อก่อให้เกิดนิมิตและปราโมทย์แก่สาธุชนทั้งหลาย
จบแล้วด้วยประการฉะนี้

ปริเฉทที่ 3

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติแล้วได้ 218 ปี ได้มีพระราชาทรงพระนามว่า อโศกมหาราช ทรงมีพระสิริงดงาม ทรงมีพระเดชานุภาพมาก ทรงมีพระบุญญาธิการมาก ทรงมีพระทัยเลื่อมใสในพระรัตนตรัยอันประเสริฐ เพราะได้ทอดพระเนตรเห็นอินทรีอันสงบเสงี่ยมของนิโครชสามเณร เมื่อจะยังพระพุทธานุภาพอันประเสริฐให้สะอาดหมดจด พระองค์จึงตรัสถามพระคัสสปคัลลิตฺตบุตรเถระว่า พระธรรมที่องค์พระพุทธรินเจ้าตรัสไว้มีเท่าไร เมื่อพระองค์ทราบว่ามี 84,000 พระธรรมขันธ์ พระเจ้าอโศกมหาราชได้สดับคำนั้นแล้วจึงตรัสว่า โยมจักบูชาพระธรรมเหล่านั้นด้วยวิหารแห่งละขันธ์ โยมจักใดพระบรมธาตุของพระพุทธรินเจ้ามาจากไหน พระโมคคัลลิตฺตบุตรคัสสปเถระ เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชตรัสถามจึงถวายพระพรว่า อาตมาได้ฟังมาว่าพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธรินเจ้ามีอยู่ ณ ที่นั้น

ต่อจากนั้น พระเจ้าอโศกมหาราชผู้เป็นใหญ่แห่งทิศ พาราชบริพารเสด็จไปสู่เมืองกบิลพัสดุ์ เมืองกุสินารา เมืองมคธ เมืองอัลลกัปปะ เมืองปาวาของกษัตริย์ลิจจวี และเมืองเวฏฐทีปกะ ชุคคนเจดีย์อันประเสริฐที่เมืองนั้น ๆ แต่ก็ไม่พบพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธรินเจ้า จึงทรงให้กระทำเจดีย์เหล่านั้นให้ปกติเหมือนเดิม ต่อจากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปชุคคนเจดีย์ที่รามคามบุรี พวกนาคนัไม่ใหญ่ชุก ต่อมาพระองค์เสด็จไปเมืองราชคฤห์ ตรัสถามภิกษุเป็นจำนวนมากอีก ครั้งนั้นแต่ในบรรดาภิกษุเหล่านั้นมีพระเถระรูปหนึ่งมีพรรษาได้ 120 พรรษาได้ถวายพระพรพระเจ้าอโศกมหาราชว่า ในกาลครั้งก่อนโน้น ขณะที่อาตมามีอายุได้ 7 ขวบ พระมหาเถระผู้เป็นปู่ถือพวงดอกไม้ชักชวนอาตมาว่า กุมารเจ้าจงมา เราจะไปบูชาพระเจดีย์กัน เจ้าจงจำที่ตรงนั้นไว้ให้เถิด

ลำดับนั้น พระเจ้าอโศกมหาราชรีบเสด็จไป ทรงกำหนดพระสถูปที่
 ประดิษฐานอยู่หลังพุ่มไม้ ทรงชโลมเจดีย์ออกตามลำดับ ครั้นนั้นพระองค์ผู้เป็นใหญ่
 แห่งชนทรงพระนามว่า อโศกมหาราช ใดทอดพระเนตรเห็นพื้นที่อันประกอบด้วย
 แก้วประพาฬ แก้วมุกดาและแก้วมณี พร้อมทั้งรูปหุ่นยนต์ประมาณ 80 ศอก ที่วิสุกรรม
 เทพบุตร เณรมิตรไว้วางฉวัดเฉวียนไปมาอยู่รอบ ๆ อย่างรวดเร็วราวกับจักรผัน

ตอจากนั้นพระองค์ให้เรียกพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกระทำพิธีกรรมดวงสว่าง
 ก็ยังไม่เห็นเบื้องต้นและเบื้องปลาย (ของหุ่นยนต์) เมื่อไม่เห็นเบื้องต้น เบื้องปลาย
 เช่นนั้นพระองค์จึงมีสการต่อทวยเทพทั้งหลายแล้วประกาศว่า ข้าพเจ้าจักถือเอา
 พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธชินเจ้าเหล่านี้ไปประดิษฐานในเจดีย์ 84,000 องค์
 กระทำพระชินชาดูให้แผ่กระจายไป ขอทวยเทพทั้งหลายจงอย่าทำอันตรายแก่ข้าพเจ้า

ในกาลครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราชเสด็จท่องเที่ยวไปประสพเรื่องนั้นจึงตรัส
 สั่งเทพบุตรว่า พระเจ้าอโศกมหาราชเสด็จไปที่บริเวณนี้ด้วยพระราชประสงค์
 เราจักนำพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธชินเจ้าไป เจ้าจงนำหุ่นยนต์ที่ทานนิรมิตรไว้ใน
 หองบรรจพระบรมสารีริกธาตุอันประเสริฐนั้นออกโดยเร็ว วิสุกรรมเทพบุตรผู้มีฤทธิ์
 มากรับคำบัญชาแล้ว จึงปลอมเป็นเด็กหัวจุกไว้จุก 5 จุก มายืนถือธนูอยู่เฉพาะ
 พระพักตร์ของพระเจ้าอโศกมหาราชแล้วกราบทูลว่า ข้าพพเจ้าจะนำหุ่นยนต์นั้นออก
 พระเจ้าข้า พระองค์ตรัสว่า เจ้าจงนำออกเถิดพ่อคุณ วิสุกรรมเทพบุตรจึงแสดง
 ลูกธนูไปยังหุ่นยนต์ รูปหุ่นยนต์นั้นได้แตกสลายไปในทันทีทันใดนั่นเอง

ในกาลนั้น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงถือเอาพวงกุญแจไขกุญแจที่ติดกับ
 สายอยู่ ใดทอดพระเนตรเห็นแก้วมณีแห่งหนึ่ง จารึกอักษรไว้ว่า ในอนาคตพระเจ้า
 แผ่นดินผู้เชี่งใจถือเอาแก้วมณีแห่งนี้แล้ว จงกระทำสักการะพระบรมสารีริกธาตุของ
 องค์พระมหามุนีราชเจ้า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงกริ้วแล้วตรัสว่าเราหรือสมควร
 ที่กล่าววว่าพระราชาผู้เชี่งใจ จึงทรงเปิดประตูเสด็จเข้าไปในของพระธาตุ

ดวงประทีปที่จุดไว้บูชาเป็นเวลา 218 ปี ก็ยังลุกโผลงอยู่เช่นนั้น คอกไม้ทั้งหลาย
ที่บูชาก็ยังเขียวชอุ่มอยู่เช่นเดิม ที่วางคอกไม้ก็ยังอยู่เหมือนเดิม เครื่องบูชาทั้งหลาย
ทั้งปวงประหนึ่งว่าจืดจางไว้ในขณะนั้น ฝ่ายพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงมีพระทัย
ยินดีทรงถือแผนทองคำนั้นอ่านดูว่า ในอนาคต กุมารผู้เป็นทายาทที่รัก ยกเสวตฉัตร
ขึ้นแล้ว จักได้เป็นพระราชาทรงพระนามว่า อโศกมหาราช พระองค์จักกระทำ
พระชาติให้แพร่หลาย แล้วตรัสว่าเราอันพระผู้เป็นเจ้า ได้เล็งเห็นมาก่อนแล้ว
แน่แท้ ทรงปรบพระหัตถ์แล้วทรงถือเอาพระชาติทั้งหลาย เหลือพระชาติไว้
เพียงเล็กน้อยสำหรับบูชาในที่นั้นเท่านั้น

ในครั้งนั้นพระเจ้าอโศกมหาราชทรงปิดเรือนบรรจุนั้นแล้วให้วาง
ศิลาไวบนเจดีย์กระทำใหม่เหมือนเดิม พระองค์ทรงบริจาคนครทศพิช 96 โภกฏ
ให้แก่พระราชชา 84,000 องค์ นำไปก่อสร้างวิหารในเมืองของตน พระองค์
ทรงแจกพระบรมสารีริกธาตุให้นำไปประดิษฐานในเจดีย์ 84,000 องค์ สำหรับ
พระองค์ทรงให้สร้างวัดอโศการามมหาวิหาร การงานใด ๆ ที่ยังไม่สำเร็จ พระ
อินทคุตตเถระผู้มีฤทธิ์มากกระทำสำเร็จด้วยฤทธิ์ของตน การก่อสร้างมหาวิหาร
3 ปี จึงสำเร็จ

ลำดับนั้น ชาวการสร้างวิหารสำเร็จจากนครต่าง ๆ ก็มาถึง พวก
ราชบริพารจึงกราบทูลเรื่องนั้นให้พระเจ้าอโศกมหาราชทรงทราบว่า ข้าแต่ท้าว
ผู้ยิ่งใหญ่ วิหารทั้งสิ้นสร้างสำเร็จแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชผู้เป็นใหญ่แห่งชน
ทรงสดับชวานั้นแล้ว ทรงมีพระทัยยินดี จึงทรงให้ตั้งสองป่าวประกาศไปทั่วพระนคร
ว่า นับแต่วันนี้ไปอีก 7 วัน จะมีการฉลองมหาวิหาร ขอชาวนครทั้งหลายจง
สมาทานศีลแล้วเตรียมการบูชาทั้งภายในและภายนอกพระนคร

ครั้นล่วง 7 วัน พระเจ้าอโศกมหาราชทรงพระบัญชาแคว้นลอมด้วยจตุรงค์
 เสนาหลายแสนเสด็จไปยังมหาวิหารทรงประทับยืนในท่ามกลางสงฆ์ ในสมาคมนั้น
 มีภิกษุสงฆ์ 80 โกฏิ เป็นภิกษุณี 9 ล้าน 3 แสนรูป เป็นพระอรหันต์ 1 แสนรูป
 พระอรหันต์เหล่านั้นมีความคิดว่า ถ้าพระเจ้าอโศกมหาราชยังประทับอยู่ ณ ที่นี้
 ฟังทศพระเนตรเห็นบุญญาธิการของพระองค์ จะทรงเลื่อมใสในบวรพุทธศาสนา
 อย่างยิ่ง พระอรหันต์ชีนาสพเหล่านั้น ได้กระทำปาฏิหาริย์เปิดโลก พระเจ้า
 อโศกมหาราชทรงประทับยืนอยู่ต่อหน้าคณะสงฆ์ที่วัดอโศการาม ทศพระเนตรถู
 ครอบ ๆ ทิศทั้ง 4 ไต่ทศพระเนตรเห็นชมพูทวีปทั้งสี่ล้อมรอบไปด้วยน้ำ รุ่งเรือง
 ด้วยการบูชาเจดีย์พร้อมกันทั้ง 84,000 แห่ง ทรงมีพระทัยแนสรานไปถวายปิตี
 ปราโมชชอันโอฬาร

เรื่องเจดีย์ 84,000 องค์ จบ

เมื่อพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ปรินิพพานไปแล้วได้ 236 ปี
 ในตามพินิตที่ไว้ได้มีพระราชพาพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า เทวานัมปิยติสสะ
 ทรงมีอาณาภาพมาก พระมหินทเถระที่คณะสงฆ์ส่งไปพร้อมพระอภิกษุเถระ
 พระอุตติยเถระ พระสัมพลเถระ พระภัททสาธเถระ สุนนสามเณร และอุบาสิก
 ผู้ใช้สอย รวมเป็น 7 ไต่ออกจากวัดอโศการาม เหาะมาทางธรรมาศด้วยลีลา
 อันสง่างาม ประหนึ่งว่าพญาหงส์ทองเจ็ดวัน ก็ถึงลังกาทวีป ยังพระราชผู้เป็นคนดี
 ให้เลื่อมใสแล้ว พระมหินทเถระพักอยู่เชิงเขามัญฐสิฏฐิ ยังพระราชและชาว
 เมืองเป็นอันมากให้เลื่อมใสแล้ว จึงถวายพระพรพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ
 ครัสว่า อาตมาเฝ้าองค์พระนราสภพุทธเจ้ามานานแล้ว พวกอภิกษุมาย้อย่าง
 อนาถาอาศัยทั้งสถานที่ที่สักการบูชาที่ไม่มี พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะครัสว่า
 พระคุณเจ้าเคยบอกโยมว่า สมเด็จพระพุทธอนันตญาณปรินิพพานไปนานแล้วมิใช่หรือ
 พระเถระถวายพระพรว่า ชื่อนั้นถูกแล้วแต่เมื่อพระบรมสารีริกธาตุยังประดิษฐานอยู่
 องค์พระพุทธรูปนั้นเจ้าโคชิวายังคงดำรงพระชนมอยู่

พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะศรีสวา โยมจะสร้างพระสถูปในแวนแคว้น
(ของโยม) โยมจะได้พระบรมสารีริกธาตุมาจากไหน ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
พระคุณเจ้าทราบเรื่องพระบรมสารีริกธาตุข้างไหม

ลำดับนั้น พระมหินทเถระได้บอกสมณสามเณรว่า เจ้าจงไปบอก
สมเด็จพะอัยยกาตามคำพูดของเราว่า พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะผู้เป็นที่รักของ
เทวดาและมนุษย์ ผู้เป็นสหายของพระอัยยกา ทรงเลื่อมใสในศาสนาพระชินเจ้า
มีพระราชประสงค์จะสร้างพระสถูปของพระอัยยกาเจ้า จึงพระราชทานบาตรที่
องค์พระพุทธรูปชินเจ้าใช้สอย พร้อมทั้งพระบรมสารีริกธาตุ เจ้าถือเอาของสองสิ่ง
นั้นแล้วเข้าไปเฝ้าท้าวสักกเทวราช ต่อแต่นั้นเจ้าจงบอกตามคำของเราว่า
ท่านผู้เป็นใหญ่แห่งทวยเทพ บรรดาพระบรมสารีริกธาตุ 2 องค์ ทานจงบูชา
พระเชี้ยวแก้ว จงให้พระรากขวัญเบื้องขวาแก่เราเถิด ขอท่านจงอย่าประมาท
ในกิจพระศาสนาในลังกาทวีป

สมณสามเณรผู้มีฤทธิ์มากรับถ้อยคำของพระเถระแล้ว ไปสู่สำนักของ
พระเจ้าอโศกมหาราชทันที บอกเนื้อความนั้นแก่พระนราธิบดี พระเจ้าอโศกมหาราช
พระราชทานบาตรที่ใช้สอยของพระศาสดาที่บอด้ายของหอมอย่างกับบรรจุพระบรมสารี-
ริกธาตุให้แก่สมณสามเณร สมณสามเณรถือเอาบาตรนั้นแล้ว นำไปวางไว้บนเขา
หิมวันต์แล้วไปสู่สำนักของท้าวสักกเถระ บอกคำของพระเถระตามที่ตนสดับมา ท้าวสักกเถระ
ผู้ทรงบำเพ็ญวัตรบถ อัญเชิญพระรากขวัญเบื้องขวาจากเจดีย์จุฬามณี ประทาน
ให้แก่สมณสามเณร

สมณสามเณรนั้นถือเอาบาตรที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไปมอบให้แก่
พระมหินทเถระที่เจดีย์คีรี พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ทรงให้พระคัมภีร์ฐาน
พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธรูปชินเจ้า พระเจ้าอโศกมหาราชพระราชทานไฟไว้
ในเจดีย์วิหาร ต่อแต่นั้นหมู่พระสงฆ์จึงอัญเชิญพระรากขวัญเบื้องขวาของพระพุทธรูปชินเจ้า
ไปยังมหานาควัน

พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงเป็นที่รักใคร่ของเทวดาและมนุษย์ ทรงมีพระทัยยินดียิ่งนักได้เสด็จไปสู่อุทยานมหานาควันโดยนัยดังกล่าวแล้ว ทรงมีความแคลงใจขึ้นมาว่า หากว่าพระบรมสารีริกธาตุนี้เป็นพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าแน่แท้ ขอเสวคฉัตรของเราจงโหมไปนมัสการเอง ข้างจงยอเขาลง ขอพระบรมสารีริกธาตุจงประดิษฐานบนศิระชะของเรา พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงมีพระทัยยินดียิ่งนัก ประหนึ่งว่าทรงโสรจสรงควายน้าอมฤต ทรงประคองบงครว้างไว้นคองข้าง ข้างก็มันลือโกญจนาท แฉนคินก็สิ้นสะเหือน ทอจากนั้น พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมุ่งหน้าสู่ภูปาราม โดยล่ำกัษ

ล่ำคัษนั้น ชนเป็นอันมากเดินทางมาทูลการฉลองอันยิ่งใหญ่ของพระบรมสารีริกธาตุอันประเสริฐของพระศาสดา เมื่อประชาชนมาประชุมกันแล้ว พระบรมสารีริกธาตุโคเหาะขึ้นสู่สุณภากาศสูงประมาณ 7 ชั่วโมงแล้วเสด็จลงมาประดิษฐานบนกระพองขาง กระทำปาฏิหาริย์ให้เกิดชนพองสยองเกล้า หอไฟ ชารน้ำ และรัศมี 6 ประการ พวยพุ่งออกมาจากพระบรมสารีริกธาตุ กระทำให้สังกาทวีปทั้งสิ้นให้สว่างไสว เช่นเดียวกับหอไฟและชารน้ำที่พวยพุ่งออกเมื่อครั้งที่พระพุทธชินเจ้าทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ที่โคนต้นคัมภพกฤษ์ พระบรมสารีริกธาตุนั้นเสด็จลงมาประดิษฐานบนเศียรของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงมีพระทัยยินดียิ่งนัก ทรงกระทำมหาบูชาแล้วอัญเชิญพระชินชาตุไปประดิษฐานในเจดีย์แฉนคินใหญ่กัไหวหวั่น พร้อมกับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ สจขุชนค่างกัพากันเลื่อมใสในปาฏิหาริย์ ไคยีนวาชนเหล่านั้นไค้ออกบวชถึงหนึ่งแสนคน

ครันการก่อสร้างสุภูปารามเสร็จสิ้นลง พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะผู้เป็นที่รักแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระอนุชา พระเทวี อ้ามาคัย พร้อมทั้งมหาชน ไครวมกันพากการฉลองอย่างยิ่งใหญ่ ทางสร้างคความพิศวง งงงวยให้แกหมูเทวดาและเหล่ามนุษย์ไปตาม ๆ กัน

ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ทรงกระทำอัญชลีทอศพระเนตรคนศรีมหาโพธิ์
หลังพระอัสสุชล ต่อแต่นั้นทรงคร่ำครวญเสด็จกับพระนครของพระองค์ เรือพระศรี-
มหาโพธิ์แล่นไปตามมหาสมุทร ขณะนั้นคลื่นในมหาสมุทรก็สงบ เงียบตลอดครีมีหนึ่งโยชน์
บัวเบญจพรรณสีก็บานสะพรั่งเต็มท้องทะเล คนตรีที่พายก็บรรเลงในอากาศ

พวกนาคทั้งหลาย ต้องการคนศรีมหาโพธิ์ไว้มูซา จึงพากันแสดงฤทธิ์
ต่าง ๆ ในกาลนั้นพระนางสังฆมิตตาเถรี ผู้สำเร็จกิจญาจำแลงเป็นพญาครุฑให้พวก
นาคสอกลงัว พวกนาคเหล่านั้นจึงกล่าวอ้อนวอนพระนางสังฆมิตตาว่า ข้าแต่พระแม่
เจ้า ขอพระแม่เจ้าจงฟังคำของพวกนาคทั้งหลาย พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นใหญ่แห่งอาณานิ-
เขต ทรงสงเคราะห์แก่พวกนาคมุจลินทร ทรงประทับอยู่บนชนดตลอด 7 วัน ทรง
ลอยถาดทองคำประทานแก่พญากาลนาค ทรงประทานศีลและสรวงแอกุระเวลานาคราช
ซึ่งอาศัยอยู่ ณ ตำบลอรุเวลาทรงทราบจู่โพธิ์นาคราชและมโนทรนาคราชแล้ว
ให้ตั้งอยู่ในสรวงและศีล ครั้งหนึ่งพระพุทธชินเจ้าพร้อมควยหมวกิกษุเสด็จสู่มนเทียร
ของพญามณีอัชฌิกันนาคราช **พระองค์ทรงโปรดให้พระโมคคัลลานะเถระผู้มีฤทธิ์มาก**
สงเคราะห์แก่กุลนันทนาคราช

ในที่สุดแห่งกัลป์ รัศมีหนึ่งหมื่นของพระพุทธองค์แผ่สรานไป ทั่วพิภพแห่ง
นาคให้สว่างไสวแล้ว บัดนี้พระพุทธชินเจ้าทรงมีอุปการะแก่พวกชาวเขาขอพระแม่เจ้า
อย่าได้โกรธอย่าได้กริ้ว เพราะว่าการบูชาพระศรีมหาโพธิ์ แม้ชั่วครู่ก็เป็นบุญมาก
แก่สรรพสัตว์ การปฏิบัติบูชาของสัตว์นั้นยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข พระนางสัง-
ฆมิตตาเถรี ฟังคำอ้อนวอนของพวกนาคเหล่านั้น ก็ยินยอมและกล่าวอีกว่าแม่จักรวาล
อันกว้างใหญ่จรดถึงภวคคินิภูมิตลอดทั้งพุทธเขตทั้ง 3 ก็อยู่ในวิสัยของเรา พวก
ท่านจะชวนพระศรีมหาโพธิ์ไว้ในที่ใด ๆ ก็ตาม เราก็คำนวณนำพระศรีมหาโพธิ์ให้เรา
พวกนาคทั้งหลายบูชาพระศรีมหาโพธิ์อยู่ตลอด 7 วัน แล้วย่นำมาคืนแก่พระนางสัง-
ฆมิตตาเถรี เรือพระศรีมหาโพธิ์ ไคแล่นไปถึงท่าชมพูโกละในตามพปณิทวีปในวันนั้นเอง

พระเจ้าเหวามัณปิยติสสะผู้เป็นที่รักแห่งมนุษย์ทั้งหลาย ทรงตกแค้นหนทาง
 ก่อนรับพระศรีมหาโพธิ์ ทำการบูชาอย่างโอบอ้อมแล้วอธิษฐานไว้ในสวน
 มหาเมฆวันอันรื่นรมย์ ทรงปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ในพื้นที่อันพระองค์จัดเตรียมไว้
 ต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น พงษ์พุ่มออกจากพระหัตถ์ก็ลอยขึ้นสู่อากาศสูงประมาณ 30 ศอก
 เปล่งรัศมี 6 ประการให้ดังกาหวิปสว่างไสวจนถึงกนิษฐุตรหมโลก ประชาชนเห็น
 แล้วเกิดความเลื่อมใสในปาฏิหาริย์ บวชสำเร็จจอร์หันต์แล้ว เมื่อดวงอาทิตย์อัสดงคค
 ต้นพระศรีมหาโพธิ์ก็เสด็จออกจากนภากาศ ประดิษฐานบนพื้นปฐพี แฉ่นคืนกัหวัน
 ไหว เทวดาและมนุษย์พากันบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ เป็นต้น รัศมีก็พวยพุ่งแผ่
 สว่างไป คนตรีที่พยักบรรเลงในอากาศ เหลลาเทวดาต่างก็โห่ร้องยินดี ณ ที่นั้น ๆ

ลำดับนั้น ต้นพระศรีมหาโพธิ์เหาะขึ้นไปประดิษฐานในกัลป์เมฆ มอง
 ไม่เห็นตลอด 7 วัน เมื่อล่วง 7 วันแล้ว กัลป์เมฆก็คลี่คลายออก ต้นพระศรีมหา-
 โพธิ์ก็เปล่งรัศมี 6 ประการ ลำดับค่อนจากนั้นผลสุกผลหนึ่งไครวงหล่นลงพระมหินท
 เถระน้อมมือเข้าไปรับ ผลพระศรีมหาโพธิ์นั้นประดิษฐานบนมือของพระเถระ
 ในกาลนั้นพระมหินทเถระไคถวายพระเจ้าเหวามัณปิยติสสะเพื่อจะปลูก ฝ่าย
 พระเจ้าเหวามัณปิยติสสะทรงปลูกในทันใดนั้นต้นโพธิ์อ่อน ๆ ก็เกิดขึ้น 8 ต้น
 สูงประมาณ 4 ศอก พระราชาทรงประดิษฐานไว้ในที่ต่าง ๆ ในตามพัตถนิหวิป
 เพื่อเป็นที่สักการของมหาชน

การเสด็จมาของพระศรีมหาโพธิ์ จบ

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานล่วงแล้วได้ 372 ปี พระเจ้าทุฎฐคามินี
 ทรงปลงพระชนมพระราชา 32 องค์ มีพระเจ้าเอฬาร เป็นต้น ทรงสละพระ
 ราชทรัพย์ 19 โภกีสว่างมริจจวิภูวิหารพร้อมทั้งเจดีย์ เพื่อเป็นการลงทัณฑ์
 แก่พระองค์เอง ทรงมีศรัทธาเป็นกำลัง ทรงสละพระราชทรัพย์อีก 30 โภกิ
 สร้างโถปปราสาท 9 ชั้น อันนารื่นรมย์ สูงและกว้าง 100 ศอก คล้ายกับเทพ
 วิมานของวารุณีเทพธิดา ต่อแต่นั้นพระองค์ทรงบูชาพระศรีมหาโพธิ์ และทอ
 พระเนตรกำแพงบรมรอบพระศรีมหาโพธิ์

พระเจ้าพุทธคามินี ใค้รัฐทองคำ รัฐทองแดง รัฐแก้วมณี รัฐเงิน
 รัฐแก้วประพาฬ แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ และแก้วมณีดวงใหญ่ ทรงให้นำศิลามาสร้าง
 เป็นฐานพระสถูปในวันเพ็ญ วิสาขมาส จะทรงวางศิลาฤกษ์พื้นศิลา 100 ศอก ใ้ปลูก้วย
 ศิลา บนศิลาใ้ปลูก้วยดินนวนิต บนดินนวนิตใ้ปลูก้วยอิฐ บนอิฐใ้ปลูก้วยหินยาบ บนหินยาบใ้
 ปลูก้วยศิลากรูวิหะ บนศิลากรูวิหะใ้ปลูก้วยชายเหล็ก บนชายเหล็กใ้ปลูก้วยแรมกัถินหอม
 บนแรมกัถินหอมใ้ปลูก้วยศิลาน้ำนมอันมีสีดั่งผลึก บนศิลาน้ำนมอันมีสีดั่งผลึกนั้นปลูก้วย
 อิฐธรรมคา บนอิฐธรรมคาปลูก้วยแผ่นทองแดง บนแผ่นทองแดงปลูก้วยดินเหนียว บนดิน
 เหนียวปลูก้วยแผ่นทองแดงและแผ่นเงิน อันเชื่อมค้วยยางมะขวิดผสมน้ำเซื่อ บนแผ่นทอง
 แดงและแผ่นเงินปลูก้วยดินหรรคาล

พระเจ้าพุทธคามินี ครั้นทรงใค้ใ้ปรับพื้นที่สร้างพระสถูปเสร็จแล้วทรงใ้
 วางศิลาฤกษ์ในวันเพ็ญเดือนแปด ในครั้งนั้นก้เกิดแผ่นดินไหว แม้ใ้วางอิฐ 7 ก้อน
 ที่เหล็กก้เกิดแผ่นดินไหวเช่นกัน ครั้นทรงวางศิลาฤกษ์เสร็จแล้วก้ถวายนมัสการ พื้นปฐพี
 ไค้ไหวไหวอีกรวม 8 ครั้ง พระองค์ถวายนมัสการภิกษุสงฆ์ในทิศทั้ง 4 แล้วเสด็จเข้าไป
 นมัสการพระปิยทัสสีเถระ พระเถระถวายพระพรชัยมงคลแล้วแสดงพระธรรมเทศนาโปรด
 พระธรรมเทศนาของพระเถระใค้เกิดประโยชน์แก่ชนเป็นอันมากในครั้งนั้น สัตว์
 43,000 ไค้บรรลุนิพพาน ไค้เป็นโสดาบันัน 40,000 ไค้เป็นสกทาคามีผล 1,000
 และไค้บรรลุนาคามีผล 1,000 ชนุญเป็นคฤหัสถ์ไค้บรรลอรหัตต์ 1,000 ภิกษุจำนวน
 18,000 องค์ ภิกษุณีจำนวน 14,000 องค์ ต่างก้ไค้บรรลอรหัตต์เช่นเดียวกัน
 ภิกษุอรหัตต์ผู้มีฤทธิ์มากเหล่านั้นทรงบันดาลใ้ฐานพระสถูปอันวิจิตรซึ่งตั้งอยู่บนพื้นแผ่นดิน
 นั้นทรุดลงถึง 9 ครั้ง พระราชาตรัสถามภิกษุสงฆ์ถึงสาเหตุที่ใ้ฐานเจดีย์ทรุด คณะ
 สงฆ์ไค้ชี้แจงเหตุนั้น ๆ ใ้ทรงทราบ พระเจ้าพุทธคามินีสดับเรื่องนั้นแล้ว ทรงมี
 พระทัยยินดีใ้ทอสร้างเจดีย์ต่อไป ในกาลนั้นมีสามเณร 2 รูป คือ สุมณสามเณร
 และอุตตระสามเณรมีอายุไค้ 8 ขวบ

สามเณร 2 รูปนั้น คณะสงฆ์ส่งไปยังอุคตกุรุทวีป นำศิลากว้างและยาวได้ 80 ศอก ซึ่งมีสีเหมือนมันชนมาสร้างห้องบรรจุพระบรมธาตุ พระเจ้าพุทธคามินีทรงให้สร้างห้องพระบรมธาตุเสร็จแล้ว ควณวิศกุกอสรางต่าง ๆ จึงตรัสแกภิกษุสงฆ์ว่า พระองค์นี้ขอพระคุณเจ้าจงจัดแจงบรรจุพระบรมธาตุเถิด ครั้นตรัสอย่างนี้แล้วก็เสด็จไปยังพระนคร :

ครั้งนั้นคณะสงฆ์จึงแสวงหาภิกษุผู้จะนำพระบรมธาตุของพระชินเจ้ามา ไคสงโสมุตรสามเณรผู้ทรงอภิญา 6 อยู่ที่บริเวณภูเขา ให้ไปนำพระบรมธาตุมา ความพิศดารว่าในครั้งนั้นเมื่อพระพุทธชินสีห์เสด็จเที่ยวจาริกไปเพื่อโปรดชาวโลก นั้นทุกรมานพโคกอุลนิมตพระพุทธชินสีห์พร้อมทั้งพระสาวกให้เสวยพระกระยาหารที่ฝั่งแม่น้ำคงคา พระพุทธชินสีห์พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกทรงยงันนุตรมานพให้ยินดี แล้วทรงเสด็จขึ้นเรือข้ามไปสู่ท่าเมืองปวยาค พระภักทชิเถระทรงอภิญา 6 อยู่ในเรือ นั้น เห็นกระแสน้ำไหลปั่นป่วน จึงกล่าวว่า ผู้มีอายุปราสาททองคำข้าพเจ้า เคยอยู่เมื่อครั้งเป็นพระเจ้าปนาทจักรพรรดิจุมอยู่ ณ ที่นั้น นำไหลไปกระทบยอด ปราสาทจึงเกิดปั่นป่วนวัน

ภิกษุทั้งหลายไม่เชื่อจึงกราบทูลเรื่องนั้น พระพุทธชินเจ้าจึงตรัสว่า ภักทชิ เธอจงจัดความสงสัยของภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ลำดับนั้น พระภักทชิเถระ ผู้มีความสามารถที่จะยังพรหมโลกให้อยู่ในอำนาจของตนได้ ได้ถวายบังคม พระพุทธชินเจ้าแล้วเหาะสู่วะหาสยีนอยู่บนนภากาศสูงชั่ว 7 คันตาล บูชาพระพุทธานุภาพ ควณคอกโกสมุ ไทยกปราสาททองคำขึ้นดูแสดงแกมหาชน แม่เทพผู้ยืนอยู่พรหมโลก (ก้มมองเห็น) จึงวางปราสาทนั้นไว้ที่เดิม ครั้นแล้วเหาะขึ้นสู่วะหาสยีนด้วยฤทธิ์อีก เอาปลายนิ้วเกี่ยวปราสาทนั้นแล้วแสดงแกมหาชนปล่อยลงไว้ที่เดิม เหาะลงจาก นภากาศถวายบังคมพระพุทธชินเจ้า นันนุตรมานพเห็นปาฏิหาริย์นั้นแล้วจึงตั้งความ ประารถนาไว้ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สามารถนำพระบรมสารีริกธาตุ เป็นอันมากที่อยู่ในมือของผู้อื่นมาได้เถิด เพราะฉะนั้นโสมุตรสามเณรจึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าจะนำพระบรมสารีริกธาตุจากที่ไหน ภิกษุสงฆ์จึงบอกตามที่พระพุทธชินเจ้า ไคทรงพยากรณ์ไว้แล้ว

โสมบุตรสามเณรรับคำสั่งของคณะสงฆ์แล้ว ไปยังบริเวณที่กำหนดพื้นที่ โสมบุตรสามเณรนั่งในถ้ำของตนไต่บันเสียดยาวร้องว่า "วันพรุ่งนี้จักมีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ" จึงเข้าจตุตถญาณอันเป็นที่ตั้งแห่งอภิญา : ยังอภิญาหกและการแสดงฤทธิ์ให้พญูดยแล้ว แทรกปรุพีไปสู่นาคินทมิณทริกพิภพ ปราภฏเฉพาะหน้าของพญากาฬนาค พญากาฬนาคถวายอภิวาทแล้วตรัสถามสามเณรถึงเหตุแห่งการมาครั้งนั้น โสมบุตรสามเณรจึงบอกความประสงค์ตามคำสั่งของภิกษุสงฆ์ให้พญากาฬนาคทราบ ๕ ลวกลาวว่าอีกว่า ทานจงให้พระบรมธาตุของพระตถาคตที่อยู่ในมือของท่านพญานาคครั้งหนึ่งเรื่องนั้นแล้ว ทรงโหมนัสยิ่งนัก คิดแล้วว่าสมณรูปนี้ (มีฤทธิ์มาก) อาจถือเอาโดยพลการ เราควรรนำพระบรมธาตุไปไว้ที่อื่น จึงบอกให้นาคที่เป็นหลานชายของตนเองซึ่งยืนอยู่ ณ ที่นั้น ให้ทราบด้วยอาการ

นาคหลานของพญากาฬนาคนั้นทราบแล้วได้เข้าไปเรือนเจดีย์กลืนกลองพระบรมธาตุในที่นั้นหนีไปอยู่เชิงเขาสิเนรุค้วยฤทธินิรมิตรพิงพาดตั้งร้อยตั้งพันแวงกลมค้วยหมูนาคเป็นจำนวนหลายแสน ในครั้งนั้นพวกนาคและเหล่าเหล่าคาตางก็มาพร้อมกัน ณ ที่นั้น เพื่อดูนาคและพระเถระทั้ง 2 จะรบกัน พญากาฬนาคนั้นรูวานาคหลานนั้นนำพระบรมธาตุไปขอไว้ แล้วจึงกล่าวกับพระเถระว่า พระบรมธาตุในสำนักของเราไม่มี พระเถระจึงบอกถึงความประสงค์แห่งการมาเพื่อพระบรมสารีริกธาตุตั้งแต่ตนว่า ทานจงมอบพระบรมสารีริกธาตุแก่เรา ฝ่ายพญานาคราชนั้นพาพระเถระไปชมเรือนพระธาตุพรรณาเจดีย์และเรือนเจดีย์ให้พระเถระฟัง พระเถระจึงกล่าวว่า การบรรจุคุณธรรมไม่มีแก่พวกท่าน พระบรมธาตุควรที่จะนำไปในที่บรรจุคุณธรรมได้ พระตถาคตทรงอุทิศขึ้นก็เพื่อเปลื้องทุกข์ในสงสารข้อนั้นเป็นความประสงค์ของพระองค์ ในอันนี้พระเจ้าพุทธคามินีทรงกระทำการบรรจุพระบรมธาตุ ทานอย่าชักช้าจงมอบพระบรมธาตุให้แก่เราโดยเร็ว พญานาคกล่าวตอบว่า ถาทานเห็นพระบรมธาตุทานจงถือเอาไปโดยเร็วเถอะ พระเถระให้พญานาคกล่าวปฏิญาถึงสามครั้ง ยืนอยู่ ณ ที่นั้น เนรมิตรแขนให้เรียวยาวเล็กสอดเข้าไปในปากของนาคเกี่ยวเอากลองพระบรมธาตุออกมาแล้วกลับไปบริเวณมหาวิหาร

ครั้งนั้นพญานาคคีใจแล้วคิดว่า เราลวงพระเดระได้แล้ว จึงส่ง
 ชาวไปยังนาคผู้เป็นหลานเพื่อให้นำพระบรมธาตุกลับมา นาคผู้เป็นหลานไม่เห็นกล่อง
 พระบรมธาตุในท้องของตน ร้องไห้คร่ำครวญมาบอกพญานาคผู้เป็นลุง พวกนาค
 ทั้งหลายมีจำนวนหลายโกฏิมาประชุมกันแล้วร้องคร่ำครวญเป็นทุกข์เพราะพระเดระ
 นำพระบรมธาตุไป นาคบางพวกประสงค์จะบูชาพระบรมธาตุของพระพุทธชินเจ้าก็
 ตามมาพร้อมกับพระเดระ พระภิกษุสงฆ์ขอเคราะห์แบ่งพระบรมธาตุของพระจีนเจ้า
 ให้แก่พวกนาคน้อยหนึ่ง พวกนาคเหล่านั้นพากันคีใจเป็นอย่างมากยิ่งที่ใครส่วนแบ่ง
 จึงพากันกลับไปสู่ทิพย์ของตนนำเครื่องสักการะมาบูชามากมาย

ท้าวสักกะทรงให้สร้างมัลลิ่งอันประเสริฐไว้บนมณฑปทรงที่พระเดระ
 โยลขึ้น พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะรับเอาพระบรมธาตุจากมือของพระเดระใส่ลงใน
 ใบบอบประคิษฐานไว้ ณ ที่นั้น สีตาคเทพบุตร และปัตตเทพบุตร เป็นต้น
 ไคยชาพระตถาคตในครั้งตรัสรู้ ฉนโค ทวามหาพรหมสีตาคเทพบุตร เป็นต้น
 ไคยชาพระบรมธาตุฉนนั้น พระอินทศุเดระ ไคยนิรมิตร์ฉนโหระโตชนาคจักรวาล
 เพื่อป้องกันเหล่าพญามาร พวกภิกษุได้แบ่งกลุ่มกันสาธยายในที่ท่าแห่งข้างหน้าพระ
 บรมธาตุ พระเจ้าทุณฐคามินีเสด็จไปที่นั่นทรงมีพระทัยยินดีไคยวราชสมบัติคือ
 ดังกาทวีปบูชาพระบรมธาตุถึง 3 ครั้ง พระองค์พร้อมทั้งชาวลังกา หมูนาคและทวย
 เทพไคยชาพระบรมธาตุของพระพุทธชินเจ้าอันประเสริฐ

ลำดับนั้น พระเจ้าทุณฐคามินีทรงทูลขอบพระบรมธาตุไว้ แวดล้อม
 ด้วยบริวารทรงกระทำทักษิณพระสถูป ครั้นแล้วพระองค์เสด็จลงสู่ห้องพระบรมธาตุ
 ในครั้งนั้น พระอรหันต์ 96 โกฏิ กระทำอัญชลีรอบ ๆ พระสถูปพระเจ้าทุณฐคามินี
 ทรงดำริว่า เราจักประคิษฐานพระบรมธาตุไว้บนแท่นบรรทมอันมีค่ามาก ในขณะที่
 นั้นกล่องพระบรมธาตุก็ลอยขึ้นจากพระเศียรของพระองค์ประคิษฐานบนนภากาศ
 สูงชั่ว 7 ต้นตาล ทันใดนั้นเองกล่องพระบรมธาตุก็เปิดออกเอง พระบรมธาตุ
 ของพระพุทธชินเจ้าทั้งหมดก็ลอยขึ้นจากกล่องพระธาตุประมวลกันเป็นพระพุทธรูป
 ที่ดำรงพระชนมอยู่ประกอบด้วยลักษณะ 32 ประการ และอนุพยัญชนะ 30 ประการ

มีรัศมีพวยพุ่งจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประหนึ่งว่าองค์พระพุทธรูปจีนเจ้าทรงแสดง
ยมกปาฏิหาริย์ที่โคนต้นคันทามพฤกษ์ เทวคาและมนุษย์ที่ทรงเลื่อมใสในปาฏิหาริย์นั้น
ได้ บรรลุอรหัตต์ 12 โภคิ

เมื่อการก่อสร้างพระเจดีย์ยังไม่เสร็จ ยังเหลืออยู่แต่ยอดฉัตรและการ
ฉาบปูน พระเจ้าทุณ्डคามินีทรงประหารหนักใกล้สิ้นพระชนม์ จึงตรัสกับพระติสสะ
เถระว่า สิ่งใดยังไม่เสร็จจงกระทำให้สำเร็จ พระติสสะเถระให้นำผ้าขาว
มาหมองค์พระเจดีย์ประดับตกแต่งด้วยวัตถุต่าง ๆ แล้วไปถวายพระพรว่า มหาบพิตร
สิ่งที่สร้างไม่เสร็จก่อสร้างสำเร็จแล้ว ลำคัมน์นั้น พระเจ้าทุณ्डคามินีเสด็จประทับ
บนวอ กระทำปทักษิณเจดีย์สลับพระธรรมที่พระเถระแสดง เคลื่อนจากอัทธานั้น
แล้วก็เสด็จไปยังเกิด ณ สวรรค์ชั้นดุสิต มนุษย์ชายหญิงที่ทำงานรับจ้างก่อสร้าง
พระเจดีย์นั้นก็ได้ไปเกิด ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ชนเป็นจำนวนมากที่เลื่อมใสใน
พระสฤปเจดีย์นั้นก็ได้ไปสู่สุคติ จะกล่าวไปยถึงพระเจ้าทุณ्डคามินีแล้ว

ผลบุญย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใส ระลึกถึงพระพุทธรูปและพระธรรมของ
พระพุทธรูปเจ้าเนื่อง ๆ ผลบุญในการก่อสร้างพระเจดีย์อันใด ๆ ไม่ควรคิด
ผลบุญนั้น ย่อมมีผลแน่แท้ เพราะฉะนั้นบัณฑิตทั้งหลายมุ่งหวังพระนิพพาน พึงทำจิต
ให้เลื่อมใสในการก่อสร้างพระเจดีย์เนื่อง ๆ เกิด เพราะว่าพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย
ผู้เป็นที่พึ่งแห่งสัตว์โลกมิใช่หาได้ง่าย ๆ ในรอยนหุตแห่งยุค จึงจะมีสักครั้ง

ปริจเฉทที่ 3 ว่าด้วยเจดีย์ปริทีปน์ปริจเฉทในคัมภีร์ชาตุวงคัตถทานรจนา
ไว้เพื่อปิตีปราโมทย์แก่สาธุชน จบแล้วควยประการฉะนี้

ปริเฉทที่ 4

ในเทพวิศัลย์ ชนเป็นอันมากที่เป็นสัมมาทิฐิได้สร้างสถูปทองคำ
บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในที่นั้น ในอันชววิสัยอันรื่นรมย์ ชนเป็นอันมากปราด-
นาบูชาพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ได้สร้างสถูปมีสีฐานค้ำล้อมฟางค้วย
ศิลาอันมีสีคัจฉกมุกดา ในเปตุณฑรัฐ ชนเป็นอันมากได้สร้างเจดีย์ไว้ในแคว้นเปตุณฑระ
ค้วยศิลาอันมีสีคัจฉกมณี เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

พระเชี้ยวแก้วองค์หนึ่งทวงนาคนำไปบูชา พระเชี้ยวแก้วองค์หนึ่งชาวเมือง
คันธาระนำไปบูชา พระเชี้ยวแก้วองค์หนึ่งพระอินทร์นำไปบูชาโดยเคารพ พระเชี้ยว-
แก้วอีกองค์หนึ่งพระเชมเถระถือเอาค้วยตนเอง แลวนำไปถวายแก่พระเจ้าพรหมทัต
ในแคว้นกาลิงค์ในเมืองทันคปุระ พระเจ้าพรหมทัตทรงยังพระธรรมให้รุ่งเรืองแล้ว
ทรงบูชาพระเชี้ยวแก้วอยู่ตลอดกาลเป็นนิตย์ ทรงบำเพ็ญพระราชากุศล ทรงเป็นเลิศ
ในพระรัตนตรัย พระองค์ทรงให้สร้างเรือนพระบรมสารีริกธาตุอันเป็นที่รื่นรมย์แห่งใจ
และให้สร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุอันรุ่งเรืองค้วยรัตนไว้ในเรือนพระบรมสารี-
ริกธาตุ พระองค์ทรงปฏิบัติบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ทรงบำเพ็ญพระราชากุศลเป็นนิจกาล
ครั้นสิ้นพระชนม์ก็เสด็จขึ้นสู่สวรรค์

สิ้นรัชกาลของพระเจ้าพรหมทัต พระราชาบุตรของพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์
ทรงพระนามว่า พระเจ้ากาตี แม้พระเจ้ากาตีได้ทรงบูชาพระบรมสารีริกธาตุนั้นค้วย
เครื่องบูชาไม้ดอกไม้และของหอม เป็นต้น ทรงบำรุงพระราชาคุณเพียรให้รุ่งเรืองค้วย
แก้วมณี และดวงประทีปเนือง ๆ พระเจ้ากาตีนั้นทรงบำเพ็ญพระราชากุศลตั้งพรรณา
มาฉะนี้ ครั้นสิ้นพระชนม์ก็เสด็จขึ้นสู่สวรรค์

สิ้นรัชกาลของพระเจ้ากาตี พระราชาบุตรของพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์
ทรงพระนามว่า พระเจ้าสุนันทะ ก็ทรงบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ครั้นสิ้นพระชนม์ก็
เสด็จขึ้นสู่สมาคมของทวยเทพ แม้พระราชาองค์อื่น ๆ และชนเป็นอันมากผู้มีความ
เลื่อมใสพระบรมสารีริกธาตุได้บูชาพระบรมสารีริกธาตुक้วยความรัก (ครั้นสิ้นพระชนม์)
ก็ได้ไปสู่สวรรค์อันเป็นแดนเกษม

บรรดาพระราชานี้ พระราชองค์สุดท้ายทรงพระนามว่า
 คุณหีระ ทรงบำรงอุปัฏฐากพวกนิกรณ ผู้มีคณด้วยวิชา มักมากด้วยควมโลภ
 พระองค์ถูกกองกิเลส คือ โมหะหมเหอไว้ประหนึ่งว่าดวงจันทร์ในฤดูฝน พระองค์
 ไมอาจที่จะรุ่งเรืองด้วยรัศมีแห่งคุณและพระคุณใด

เมื่อพระเจ้าคุณหีระ ทรงปฏิบัติตามที่พระองค์เลื่อมใสอยู่เช่นนั้น ชาว
 เมืองทั้งหลายหาได้ปฏิบัติตามพระองค์ไม่ ต่างก็พร้อมกันตกแดงประดัมภ์ประดา
 พระนคร อันเป็นมอเกิดแห่งความสามัคคี และนำมาซึ่งความสุข บุษบาพระหัตถ์ชาคู
 ด้วยเครื่องบูชาอย่างคิเลศิ พระเจ้าคุณหีระทรงแถมสัทธัญจร ทอดพระเนตร
 เห็นพิธีบูชาอันใหญ่โต จึงตรัสถามอำมาตย์ว่า เขามีงานมหรสพอะไรกัน
 อำมาตย์ผู้นั้นถึงพระพุทธรูปเจ้า ไครกราบทูลแด่พระเจ้าคุณหีระว่า พระบรมธาตุของ
 องค์พระมุนีอันพระเชมเดระนำมาแล้ว พระราชาทังหลายของคกอน ๆ ในแควน
 กาลิง คนต่างก็ทรงบูชาพระบรมธาตุนั้น ไครทรงบำเพ็ญพระราชกุศล คังพรธนา
 ฉะนั้นแล้ว ก็เสด็จเข้าถึงสมาคมของทวยเทพ แม้ชาวเมืองทั้งหลาย ก็พากัน
 บูชาพระบรมธาตุของศาสดาเพื่อความผาสุก พระเจ้าคุณหีระทรงสคัมภ์ค้ำนั้นแล้ว
 ทรงละหิฏฐิ ทรงบูชาพระบรมธาตุ เล็กเลื่อมใสพวกนิกรณ ทรงชั้พวกนิกรณ
 หั้หมคไ ทออกจากแวนแควนของพระองค์

ตอจากนั้น พวกนิกรณเหล่านั้นเดินทางไปสู่นครปฏฐิลิมุตร กราบทูล
 พระเจ้าปามทุราช ผู้เป็นใหญ่ในชมพูทวีปว่า ข้าแถมหาบพิตรพระเจ้าคุณหีระนินทา
 ทวยเทพทั้งหลายที่ควรเคารพบูชา มีพระศิวะและพระพรหม เป็นต้น แล้วทรง
 กรายไหวกระดุกศพ พระเจ้าปามทุราชสคัมภ์ค้ำของพวกนิกรณเหล่านั้น ทรงกริว
 แล้วสั่งมิงคัมภ์พระเจ้าสามันตราช พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าจิตตยานว่า ท่าน
 จงไปยังแควนกาลิงค แล้วนำพระเจ้าคุณหีระและกระดุกศพนั้นมา

พระเจ้าจิตตยาน รั้บค้ำพระราชบัญญัติแล้วเตรียมกองทหารแควดล้อม
 ด้วยหมูจตุรงค์เสนาเสด็จออกไปสู่เมืองหัตถปุระ พักกองทัพไว้ใกล้ ๆ เมืองหัตถปุระ
 ฝ่ายพระเจ้าคุณหีระ สคัมภ์ชวการเสด็จมาของพระเจ้าจิตตยานนั้น จึงเชื้อเชิญ
 กองทหารเข้าสู่พระนครด้วยกองทัพข้าง กองทัพมา เป็นต้น พระเจ้าจิตตยาน
 ทรงทราบวาพระเจ้าคุณหีระทรงมีพระหัยงาม จึงพาจตุรงค์เสนาเข้าสู่พระนคร

ครั้นเสด็จเข้าไปแล้วจึงไต่ถามข่าวสาสนของพระปาดุรธาภิไทรทรงทราบ
พระเจาคุหิวะทรงทราบข่าวสาสนนั้นแล้ว ไต่ประกาศกิตติคุณของพระพุทฺธเจ้า
ตั้งแต่ตจจนถึงเสด็จปรีนิพพานในพระเจาจิตฺตยานทราม พระเจาจิตฺตยาน
สดับคำสรรเสริญของพระพุทฺธเจ้าแล้วจึงประกาศพระองค์เป็นผู้เลื่อมใส (ในพระ
รัตนตรัย)

พระเจากาลิงคิราช ทรงเห็นพระเจาจิตฺตยานนั้น ทรงมีความ
เลื่อมใสแล้วจึงเชิญเสด็จไปยังพระชาคุมณเทียร พระเจาจิตฺตยานไต่ถามพระชะ
เนตรเห็นพระชาคุมณเทียรทรงงามควยเครื่องอลังการต่าง ๆ และไต่ถามพระเชษฐ
เห็นกลองพระหัตถชาคู ประคิษฐานอยู่บนบัลลังก์อันรุ่งเรืองควยรัตนะ ภายใต้
เศวตฉัตรทรงพิศวงยิ่งนักลำดับนั้นพระเจากาลิงคิราชทรงเปิดกลองพระหัตถชาคู
คุกเขาลงบนพื้นพสุธา ประนมมือทูลสืบนีว ประหนึ่งว่าคอกบัวคูนไว้นือเสียร
กระทำอัญชลีแล้วไต่ถามอาราธนา ว่าเมื่อครั้งพระพุทฺธองค์เสด็จประทับที่โคณ
คณโพธิพุดกษ ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ขจัดความสงสัยของเหล่าเทวดาแล้ว
เมื่อครั้งพระองค์ประทับอยู่ที่นิโครชวรมม ทรงแสดงเหตุอัศจรรย์ อันให้เกิด
ชนพองสยของเกล้าแกทวยเทพ ให้พวกศากยราชทั้งหลายเลื่อมใสแล้ว เมื่อ
ครั้งพระองค์ประทับอยู่ที่เมืองเวสาลี ทรงกระทำปาฏิหาริย์ในสมามปาฏิฐิบุตร
ให้ชนทั้งปวงเลื่อมใสแล้ว เมื่อครั้งพระองค์ประทับที่โคณคณคัมตามพุดกษ ทรง
กระทำปาฏิหาริย์ ขจัดความกระด้างกระเดื่องของพวกเดียรฉิย์ให้ชนทั้งปวงเลื่อม
ใสแล้ว เมื่อครั้งพระองค์ทรงเสด็จจากสวรรคชันดาวคิงส์มายังเมืองสังกัสสะ
ทรงแสดงปาฏิหาริย์ชื่อว่า โลกวิรรพ (เปิดโลก) พระพุทฺธโลกนาถทรงกระทำ
ปาฏิหาริย์ถึง 5 ครั้ง อันนำมาซึ่งความสุข คือสวรรคและนิพพานแกเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลายผู้เลื่อมใสแล้ว

ในขณะนั้น พระหัตถ์ชวาคู่เหาะขึ้นไปสู่อากาศ แปลงรัศมี 6 ประการ
กระทำปาฏิหาริย์อันนำมาซึ่งความอัศจรรย์นานาประการ พระเจ้าจิตตยานพร้อม
ด้วยทวยทหารทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์ทรงละทิฐิที่นารังเกียดแล้ว เข้าถึง
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะ ลำคัมน์นั้นพระเจ้ายาโลกราชทรงตกแตงนครทันตบุรี
ทรงแวดล้อมด้วยชาวเมืองมีพระพักตร์ร่อนไปด้วยอัศจรรย์ อัญเชิญกลองพระหัตถ์ชวาคู่
ไว้เหนือพระเศียรประทับบนราชรถ นำพระหัตถ์ชวาคู่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ไปมอบให้แก่พระเจ้าจิตตยานนั้น

พระเจ้าจิตตยานะโคเสด็จถึงนครปาฏลีบุตร โดยลำคัมน์ พระราชา
ชิราช โคทอดพระเนตรเห็นพระหัตถ์ชวาคู่ นั้น ทรงกริ้วแล้วตรัสว่า ท่านละทิ้ง
ทวยเทพทั้งหลายที่ควรกราบไหว้ แล้วไหว้พระศูภคพื้น พวกท่านจงนำกระดูก
ศพไปโยนลงกองถ่านเพลิงโดยเร็ว พวกนิครนถเหล่านั้นก็พากันชื่นชมยินดี
ช่วยกันก่อเตาถ่านขึ้น แล้วใส่พระหัตถ์ชวาคู่ของพระพุทธเจ้า เข้าไปในเตาถ่านนั้น
คอกบัวประมาณเทาลอสด สมบูรณ์ด้วยเกษรอันมีกลิ่นหอม บุคขึ้นมารองรับ
พระหัตถ์ชวาคู่ นั้น พระหัตถ์ชวาคู่ นั้นประดิษฐานอยู่บนคอกบัวแปลงรัศมี 6 ประการ
กระทำปาฏิหาริย์ตลอดทั่วทุกทิศ

คนทั้งหลายเห็นอัศจรรย์นั้นแล้ว ต่างก็พากันยินดี ละทิ้งวิถีของตน
แล้วบูชาพระหัตถ์ชวาคู่ พระเจ้าปามพุราซในหว่างพระหัตถ์ชวาคู่ นั้นไว้มันทั้งแล้ว
ให้ทวยชายซ่อนเหล็กพระหัตถ์ชวาคู่ นั้นจมลงไป ในที่นั้นกึ่งหนึ่ง ไคลขึ้นมาถึง
ประหนึ่งว่าดวงจันทร์ครึ่งดวง พระเจ้าปามพุราซทอดพระเนตรเห็นอานุภาพ
พระบรมธาตุของพระพุทธชินะแล้วทรงเกิดความประหลาดใจ ทรงมีจิตเลื่อมใส
ในพระหัตถ์ชวาคู่ นั้นแล้วทรงบูชาพระหัตถ์ชวาคู่

นิครนถเหล่านั้นริษยาจึงโคกรายทูลพระเจ้าปามพุราซว่า กระดูกศพนี้
เป็นส่วนหนึ่งแห่งร่างกายของเทพทั้งหลาย มีพระนารายณ์ เป็นต้น ถ้าหากมิใช่
แล้วจะมีอานุภาพเช่นนี้ได้อย่างไร พระเจ้าปามพุราซสคืบคำของนิครนถเหล่านั้น
แล้ว จึงตรัสกะพวกนิครนถทั้งหมดว่า ถ้าอย่างนั้น ขอพวกท่านทั้งหมดจงนำ
พระหัตถ์ชวาคู่ นั้นออกจากที่นั้น ด้วยอานุภาพของพระนารายณ์เถิด พวกนิครนถ

เหล่านั้นก็ใจแล้วพรรณาคณของทวยเทพทั้งหลายเป็นอเนกประการ แมพยายาม
อยู่โดยประการทั้งปวงก็ไม่สามารถจะให้พระทันตธาตุเคลื่อนออกจากนี้ได้

พระเจ้าปาวพรราชก็จึงสั่งพวกนิครนถ์ทั้งหลาย จึงทรงคิดหาอุบายที่
จะนำพระทันตธาตุออก จึงได้ทดลองป่าวประกาศไปทั่วพระนครว่า ผู้ใดสามารถ
นำพระทันตธาตุออกจากนี้ได้ ผู้นั้นจักได้ความเป็นใหญ่ เสวยสุขบนราชอาสน์

ในครั้งนั้นบุตรเศรษฐี ชื่อว่า สกัทธิ์เป็นพวชมามากะ มีจิตสงบเป็น
กล้าหาญได้ยินเสียงป่าวประกาศนั้นแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระราชา ถวายบังคมพระ
เจ้าปาวพรราชแล้วจึงกล่าวพรรณาคณของคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยภาษาอัน
น่าชื่นใจว่า

บุคคลผู้มีวิภาคทรัพย์ซื้อที่ดินสร้างพระเชตะวันถวายพระพุทธรูปหนึ่ง ทรง
อุปัฏฐากบำรุงพระพุทธรูปนี้ด้วยปัจจัยทั้งหลายไว้ คืออนาถปิณฑิกเศรษฐีผู้เป็นตา
ของข้าพเจ้า ขอทานทั้งหลายจึงดูความภักดีใ้ของคพระศตภาคของเราเกิด
ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว เมื่อจะพรรณานาสรรเสริญพุทธปารมีแก่พระราชาจึงคุก
เข่ากราบว่า กระทำอัญชลีกล่าวคำนี้ว่า

ในครั้งพระพุทธองค์เสวยพระชาติเป็นพญาราชฉันทันต์ ถูกลูกศรของ
นายพราน มีพระวรกายแปดเปื้อนด้วยโลหิต มีใจยินดีตั้งงามอบไหแก่นายพราน
ในครั้งเสวยพระชาติเป็นพระยากระต่าย ก็ทรงสละร่างกายของตนแก่พรานหมัน
ผู้หิวโหย ในครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสีพีไม่ทรงอิมในการให้วัตถุทาน
ภายนอกจึงสละดวงตาทั้งสองให้แก่พรานหมันตาบอด ในครั้งเสวยพระชาติเป็น
ขันตีวาทีคาบส ถูกพระเจ้ากลาพู ตัดมือ ตัดเท้า ก็ทรงแลดูด้วยความพอ
พระทัย ทรงมีความอดทนอย่างแรงกล้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นธรรมปาละ-
กุมาร ขณะที่ยังนอนแเบาะอยู่ถูกพระราชาให้ตัดมือ ตัดเท้า ก็หาได้ประทุษร้าย
ในพระราชาไม่ เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นสาสมิตตะโคตวยอัสติคบุรุษให้ขึ้นจาก
เหวแล้ว เมื่อถูกอัสติคบุรุษนั้นเอาก้อนหินทุบศีรษะ ก็ยังส่งอัสติคบุรุษให้ถึงเขตแดน
ที่ปลอดภัยได้ เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นเศรษฐี มีจิตยินดีในการให้ทาน
ประทับยืนบนดอกบัวที่ทำลายหลุมถ่านที่พญามาร เณรมิตรไว้ บุคขึ้นมารองรับไว้

ก็ไต่ถวยทานแด่พระพุทธรูปเจ้า (ตามประสงค์) เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพญาเนื่อ
 นิโครธ เพื่อจะเปลื้องหมูเนื่อให้หลุดพ้นจากการฆ่า จึงเอาตีนะไปนอนพาด
 เชียงไว้ไต่ ปล่อยให้สัตว์แม่เหล่านี้อีก เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็น สัมภพกุมาร
 มีอายุได้ 7 ขวบ เป็นผู้นอนจากพวกเด็กที่คลุกฝุ่นในถนนถูกถามปัญหา ได้พยากรณ์
 ปัญหาให้น้อย่างแจ่มแจ้งควยพุทธลีลา เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพญากระบี่ ทรงสละ
 ร่างกายของตนกระทำเป็นสะพานช่วยवानรทั้งหลายมีจำนวนหลายพันให้พ้นจากการฆ่า
 เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพญาสุกร ชื่อคุดทิละ ยังมหาชนให้เอิบอ้อมพระธรรม
 ชำระร่างกายให้สะอาดมีกลิ่นหอมแล้วประกาศพระธรรมจักรสิ้นกาลนาน เมื่อครั้ง
 เสวยพระชาติเป็น วิชุกรบัณฑิต ไต่ทรมานปณณกยักษ์ที่เป็นปัจเจกมิตร มีความหมก
 มุ่นในกามคุณ ทั้งมีฤทธิ์มากที่ยอดเขากาฬาคีรี เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นลูกนกคุ้ม
 ที่อ่อนวัยยังนอนอยู่ในรัง ไต่กระทำให้ไฟดับลงควยอำนาจสังจักริยา เมื่อครั้งเสวย
 พระชาติเป็นพญาปลา เห็นฝูงปลาที่มีความลำบาก สะดุ้งกลัวในฤดูแล้ง ไต่กระทำ
 พินคินให้ทองไปควยนำควยสังจักริยา เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร
 ทรงเป็นใหญ่กว่าบุรุษ ไต่บริจาคทานมี ช่าง ม้า เป็นต้นและทรงบริจาคบุตรพร้อม
 ทั้งภริยา

พระชาติที่ไต่ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้า ในปัจจุบันทรงมีพระทัยเอื้อเพื่อ
 แก่สัตว์โลกไต่ทรงกระทำทุกกรกิริยาอันจะเป็นประโยชน์แก่อกุล ทรงหยุดพญามาร
 ภูนาสพิงกลัจ ภูมาพร้อมทั้งควยพลจตุรงค์เสนา ทรงทรมานยักษ์ผู้มีศาสตรา
 ให้เป็นผู้วางศาสตราแล้วทรงทรมานชาวชนบาลตัวตกมันไม่กลัวขอ เป็นช่างควย
 วังหนี่ ในหมู่สุประตูประนคร ไต่ทรงทรมานองคูลีมาลผู้มีฝ่ามืออันเป็นเนื้อของ
 นรชน อันบุคคลอื่นประทุรร้ายได้โดยยาก พระโลกนาถผู้ทรงชนะเสียซึ่งหมู่มาร
 ผู้ทรงเป็นคณาจารย์ ไต่ทรงประกาศพระธรรมจักรแล้วทรงยังบริษัทธิให้ยังลงสู่อแก้ว
 อันสมบุรณ์ พระบรมชาตินี้ คือพระทันตธาตุของพระพุทธรูปซึ่งผู้มีญาอันหาที่สุดไม่ได้
 ผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา ผู้ทรงหาผู้เสมอเหมือนมิได้ ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
 ผู้ทรงมีพระเมตตาคือสร พัสต์

เมื่อสักทศวรรษบุทรกล่าวอยู่อย่างนี้ พระทันตราชาก็ลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า
 แปลงรัศมีจัดความสงสัยของมหาชน ยิ่งที่สี่ทั้ง 4 ให้สว่างไสวอยู่ กระทบทำให้
 มหาชนผู้สิ้นความสงสัยให้เลื่อมใสแล้ว เหาะลงจากท้องฟ้าไปประดิษฐานเหนือศีรษะ
 ของพระเจ้าปาดุรราชนั้น พวกนิครนถ์เหล่านั้นเห็นปรากฏวิญญูนั้นแล้ว กราบทูล
 พระเจ้าปาดุรราชว่า นั้นเป็นกำลังวิชาของสักทศนั้น หากเกิดจากพระราชาไม่
 พระราชาสดับคำของพวกนิครนถ์เหล่านั้นแล้ว จึงตรัสกับสักทศว่า.. คุณสักทศ
 คนทั้งหลายพึ่งเชื่ออย่างไร ท่านจงกระทำอย่างนั้นเถิด ลำดับนั้นสักทศยังพระ
 ทันตราชูของพระพุทธรูปเจงาให้ลอยอยู่เหนือน้ำ ลอยเวียนขวาผู้ขึ้นผู้ลง
 ประหนึ่งว่า พญาหงส์รืออยู่เหนือน้ำกระทำใหม่มหาชนหลังน้ำตา

ต่อจากนั้น พวกนิครนถ์ได้ช่วยกันชุกคู้ แล้วโยนพระทันตราชูลงสู่ไป
 แล้วเทดินลงไป ไชขวางหลายเสือกเหยียบย่ำไปมา คอกบัวบานแย้มมีใบคูดสีทอง
 มีเกษรแท้ขึ้นใจ และคอกกรรณิกา อังกะมามรุ่งเรืองคูดวงแก้วมณี ได้ผู้ขึ้น
 รอมรับพระทันตราชูไว้ มหาชนเห็นพระทันตราชูประดิษฐานบนคอกบัวนั้นแล้ว
 ไคไทรองสาธุการพร้อมกัน พวกนิครนถ์ถวายเครื่องบูชาทั้งหลายมีผ้า
 เป็นต้น ผนคอกไม้ก็ตกลงมา

พวกนิครนถ์ที่เป็นเคียรถึรเหล่านั้น ยุงพระราชาต่อไปอีก พระองค์
 จึงให้โยนพระทันตราชูนั้น ลงไปบนหลังคูดอันนาสกปรก ในขณะนั้นนั่นเอง คุณนั้น
 ปกคลุมด้วยคอกโกสมานานาชนิด สังกลิ้นหอมอบอวล ประหนึ่งว่า สระนั้นทาไปก
 ขรณี โขลงข้างก็ส่งเสียงโกญจนาท ฝูงมัจก็ส่งเสียงอึกทักกรีกโครม มหาชน
 ก็ส่งเสียงโหรง กุลองทิพย์ในอากาศก็บรรเลงเสียงมหาชนต่างก็ยินดี
 กล่าวสรรเสริญเปล่งเสียงสาธุการ

หมู่แห่งอำมาตย์ทั้งหลายเห็นความมหัศจรรย์อันใดครคิดไม่ถึง มีอาการ
 ขนพองสยอง เกตา พวกนั้นชื่นชมยินดี แล้วกราบทูลพระเจ้าปาดุรราชว่า ผู้มีปัญญา
 เห็นอำนาจของพระพุทธรูปเช่นนี้แล้ว ยังจิตใจให้เลื่อมใสเป็นบ่อเกิดแห่งบุญกุศล
 เมื่อมีจิตใจในพระพุทธรูป ความเลื่อมใสในพระธรรมก็เกิดขึ้น ประหนึ่งว่าเมื่อ
 ดวงจันทร์ขึ้นสู่ท้องฟ้า คอกโกมุทั้งหลายยอมบานแย้มเอง ขอพระองค์จงอย่าลุ่ม

หลงถ้อยคำที่ไม่มีสาระ จงยึกทางไปสู่สวรรค์ ท่านจงยึกปฏิบัติทางที่ถูกเถิด
พระราชาทรงหลายผู้มีเดชานุภาพมีพระมหากบิณะและพระเจ้าหิมาพิสาร เป็นต้น
ก็ถึงพระพุทธรูปเจ้าเป็นที่พึ่ง ทรงค้ำน้ำที่ควรมดื่ม คือพระธรรมแล้ว ท้าวสักกะ
มีอายุใกล้จะสิ้นแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ฟังพระธรรมอันบริสุทธ์ก็เจริญ
พระชนมายุต่อไปอีก

ข้าแต่สมมุติเทพ เพราะฉะนั้นขอพระองค์จงไถ้พระหัตถ์ชกษุขึ้นมาและ
จงยึกใจเลื่อมใสในพระนราสกะ เพื่อความสุขในสวรรค์และนิพพาน

พระเจ้าปาดุรราชสดับคำของอำมาตย์เหล่านั้นแล้ว ก็หมกความ
เคลือบแคลงพระรัตนตรัย จึงไต่ตรัสกะเสนาบดีผู้บำเพ็ญประโยชน์ในระหว่าง
บริษัทว่า เรามีความเลื่อมใสในคุณแห่งพระรัตนตรัยอันประเสริฐแล้ว เราถูก
คนเหล่านั้นหลอกลวง ประพฤติผิดมานานเหมือนมีไฟอยู่ เราหลงไปจุดที่แสง
หึ่งหอย เหมือนน้ำอมฤต หลงไปค้ำน้ำที่เจือด้วยยาพิษ เหมือนพวงคอกจำปา
มีอยู่แล้ว ละทิ้งพวงคอกจำปาไปหักคอกกาคะหิง ขอพวกท่านจงไปนำ
พระหัตถ์ชกษุขึ้นจากคู โศภะเร็ว

ลำดับนั้น เสนาบดีนั้นจึงรีบไปนำพระหัตถ์ชกษุมาแล้ว กราบทูลถึง
ปาวีหารีย์ มหัทธจรยนั้นให้พระองค์ทรงทราบ พระเจ้าปาดุรราชสดับคำของ
เสนาบดีนั้นแล้ว ทรงมีพระทัยชื่นชมยินดี ทรงเลื่อมใสเป็นทวีคูณ เสด็จไปโดย
พระบาทเปล่าอย่างรีบควน ประณมพระหัตถ์ชกษุแล้ว ตรัสคำนี้ว่า สนทั้งหลาย
ผู้ฉลาดในไวยาหาร ย่อมกระทำกรณกิจของควยกรรมวิธีทั้งหลายมีการชกษุและการตี
 เป็นต้น เพื่อทดลอง กรรมวิธีทั้งปวงที่ข้าพระองค์กระทำไปในองค์พระมุนีก็
เพื่อทดลอง ขอพระองค์จงยกโทษให้แก่ข้าพระพุทธเจ้าขอพระหัตถ์ชกษุจงประดิษฐาน
บนเศียรของข้าพระพุทธเจ้าเถิด ลำดับนั้นพระหัตถ์ชกษุได้ประดิษฐานบนพระเศียร
ของพระเจ้าปาดุรราช เปล่งรัศมี 6 ประการ ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสวแล้ว

พระเจ้าปาดทุราช อัญเชิญพระทันตธาตุไปถวายพระเคียรเสด็จเสียบ
พระนคร ทรงบูชาด้วยเครื่องบูชาทั้งหลายมีดอกโกศุมเป็นต้น แล้วแหกลับ
พระนคร อัญเชิญประคิมฐานไวบนบัลลังก์อันรุ่งเรืองด้วยรัตนะ ไต่เสวตฉัตร
โคบายาคด้วยรัตนะเป็นต้น พระเทวีรัตนมีพุทธรัตนะ เป็นต้น เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต
ทรงทอดทิ้งพวกนิครนถ์เหล่านั้น ทรงมีพระกรุณายังมหาชนให้ยินดีในคุณพระรัตนตรัย
พระเจ้าปาดทุราชทรงให้สร้างหอพระธาตุอันนารัณรมย์ มีรัศมีตั้งพัน อันรุ่งเรือง
ด้วยรัตนะต่าง ๆ เมื่อสร้างเรือนพระธาตุเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าปาดทุราช
ทรงประทับพระนครทั้งสิ้น แล้วอัญเชิญพระทันตธาตุไปประดิษฐานในหอพระธาตุ
ยังชาวพระนครทรงบูชาโดยประการทั้งปวง พระเจ้าปาดทุราชได้ตรัสเรียก
พระคหฬิวะมาแล้ว สถาปนาเสมือด้วยพระองค์ทรงตั้งสมณกุลศรธรรม มีการถวาย
ทานเป็นต้น

เมื่อ 2 กษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชากุศลอยู่อย่างนั้น พระเจ้าชีรชาร
ได้ตระเตรียมกองทัพเข้าประชิด เพื่อแย่งชิงเอาพระทันตธาตุ ฝ่ายพระเจ้า
ปาดทุราชเห็นพระเจ้าชีรชารยกทัพมาพร้อมทั้งหมู่เสนาได้ทรงยกกองทัพออกไป
เตรียมรบ เมื่อการรบดำเนินไปอยู่ พระเจ้าปาดทุราชได้สังหารพระเจ้า
ชีรชาร ได้ชัยชนะจึงให้ราชบุตรของพระเจ้าชีรชารขึ้นครองราชย์สืบไป
พระเจ้าปาดทุราชทรงบูชาพระทันตธาตุนั้นด้วยสมบัติ เป็นอนุเคราะห์การ มอบพระ
ทันตธาตุให้พระเจ้าคหฬิวะแล้วส่งกลับไปสู่เมืองกาลิงค์ พระเจ้าปาดทุราช
นั้นทรงบำเพ็ญพระกุศลกรรมเลี้ยงดูพวกยาก ในที่สุดแห่งพระชนมชีพได้ไปสู่สวรรค์
ฝ่ายพระเจ้ากาลิงค์ ได้อัญเชิญพระทันตธาตุกลับไปสู่ทันตบุรีอันรันทรมย์
บูชาพระทันตธาตุบำเพ็ญกุศล ตลอดกาลนาน ราชบุตรของพระเจ้าอุชเชนี
ทรงพระนามว่าทันตกุมาร ได้มาสู่เมืองกาลิงค์ เพื่อบูชาพระทันตธาตุ
ทันตกุมารยังพระเจ้าคหฬิวะทรงโปรดปรานให้การต้อนรับอย่างดี บูชานมัสการ
พระทันตธาตุโดยประการทั้งปวง พระเจ้าคหฬิวะมีพระราชธิดา ทรงพระนามว่า
เหมชालา เป็นที่โปรดปรานมาก สมบูรณ์ด้วยลักษณะทั้งปวง มีพระโอรสงาม

ประหนึ่งว่าเทพกัญญา พระเจ้าकुหลิละทรงโปรดปรานทันตกุมารนั้น ได้พระราชทาน
พระธิดาของพระองค์ให้แก่ทันตกุมาร แต่งตั้งคนเป็นอันมากเพื่ออารักขาพระทันตชาตุ
พระราชทานโคพันหนึ่ง แต่งตั้งทันตกุมารให้เป็นใหญ่

ครั้นเมื่อพระเจ้าสิริราชสวรรคตแล้ว กุมารทั้งหลายที่เป็นหลานของ
พระองค์ได้รวบรวมกองทัพใหญ่มาเพื่อแย่งชิงเอาพระทันตชาตุ พักกองทัพไว้นอก
เมืองแล้วส่งชาวสาสน์ไปว่า ทานจักให้พระทันตชาตุหรือจะทำสงคราม พระเจ้า
กาลิงค์ศดับชาวสาสน์จึงตรัสบอกทันตกุมารว่า ตราบเท่าที่เรายังมีพระชนมอยู่
เราจะไม่ให้พระทันตชาตุแก่คนอื่น ถ้าเราไม่อาจที่จะรบนะกุมารเหล่านั้นได้
เจ้าจงปลอมเพศเป็นพราหมณ์ถือเอาพระทันตชาตุยั้งสิงหลทวีป มอบให้แก่พระเจ้า
มหาเสนราท ทันตกุมารได้ฟังคำของพระเจ้าकुหลิละผู้เป็นลุงแล้วจึงกราบทูลคำนี้อันว่า
ในสิงหลทวีปพระราชามีความภักดีต่อพระทันตชาตุและเป็นเครือญาติกันและกันมีอยู่
ข้าพระพุทธเจ้าจะอัญเชิญพระทันตชาตุไปสู่ลังกาทวีปได้อย่างไร พระเจ้าकुหลิละกล่าว
กับทันตกุมารผู้เป็นหลานว่า เราได้อินมาว่า พระบรมชาตุทั้งหลายของศาสดามี
อยู่ในสิงหลทวีป พระธรรมของพระศาสดาและพระสงฆ์ยังคงมีอยู่ พระเจ้ามหา
เสนราชเป็นสหายของเรา ประารถนาอุปฐากพระทันตชาตุ ไคสงรัตนมาให้แก่เรา
พระเจ้าเสนราชจึงเป็นผู้สมควรที่จะบูชาพระทันตชาตุทั้งเป็นผู้สามารถอุปฐาก
บำรุงถวายราชทรัพย์ พระเจ้าकुหลิละครั้นทรงตรัสอย่างนี้แล้วก็จัดกองทัพ
ออกไปสู้รบกับกุมารเหล่านั้น และได้สิ้นพระชนม์ในสนามรบ

ทันตกุมารทราบข่าวการสวรรคตของพระเจ้าकुหลิละ แล้วจึงปลอมตัว
เป็นพราหมณ์ชวนพระทันตชาตุไว้เฝ้าเวียง รับประทานอาหารจากเมืองมุงหน้าไปสู่ทุกซิม-
ประเทศไกลแม่น้ำสรภูควยฤทธิของเทวดา ชวนพระทันตชาตุไว้ในกองทราย
กลับไปยังพระนครอีก แล้วพาภรรยากลับมาสู่ที่ชวนพระทันตชาตุนั้น แล้วพากัน
แอบอยู่ในพุ่มไม้

พระเดระรูปหนึ่งเหาะมาทางอากาศเห็นพระทันตชาตุมีรัศมีสว่างไสว จึงเหาะลงจากท้องฟ้ามารายไหวพระทันตชาตุในคราวนั้น สองสามีภรรยาได้เห็นพระเดระผู้มีฤทธิ์มาก จึงบอกเรื่องราวทั้งหมดแก่พระเดระ พระเดระผู้เป็นพุทธบุตร เป็นผู้ควรแก่การรักษาพระทันตชาตุยินดีในประโยชน์ของผู้อื่น ไฉนกล่าวเชื่อเชิญคนทั้งสองนั้นว่า ท่านทั้งสองจงนำพระทันตชาตุนี้ไปสู่อลังกาทวีป หากเกิดอันตรายเบียดเบียน จงระลึกถึงเรา ครั้นกล่าวแก่คนทั้งสองนั้นแล้ว ไฉนแสดงธรรมแก่สองสามีภรณานั้นตามสมควรแล้วเหาะไปสู่ที่อยู่ของตน

พญานาคราชชื่อว่า บันทุหาระ มีฤทธิ์มากออกจากนาคพิภพแล้วเข้าไปยังที่ตรงนั้น เห็นรัศมีอันสว่างไสวพวยพุ่งขึ้นจากกองทราย จึงใคร่ครวญดูว่านั่นอะไรก็รู้ว่าพระทันตชาตุขององค์พระพุทธรูปเจ้า พญานาคราชนั้นจึงจำแลงกายไม่ให้ใครเห็น กลืนเอากลองพระทันตชาตุแล้วไปนอนพันเขาสิเนรุถึง 3 รอบ สองสามีภรรยาประสงค์จะไปยังท่าน้ำไม่พบพระทันตชาตุ ณ ที่นั้น มีน้ำตานองหน้าพากันระลึกถึงพระเดระ พระเดระทรงทราบความคิดของสองสามีภรณานั้นแล้ว และเห็นพญานาคกลืนกลองพระทันตชาตุนั้นแล้ว ไปนอนชรอบเขาสิเนรุอยู่ควยทิพยจักขุ เข้าไปหาสองสามีภรณานั้น แปลงกายเป็นพญาครุฑ บินขึ้นสู่ท้องฟ้ากระทำในมหาสมุทรให้เป็น 2 ภาคควยลมปีกของตน เมื่อบินไปด้วยความเร็วแห่งปีกทำให้เกิดภัยอันน่าสะพรึงกลัว พญานาคจึงจำแลงตนเป็นมาณพเข้าไปหาพระเดระ นมัสการแทบเท้าพระเดระแล้วกล่าวถ้อยคำอันอ่อนหวานว่า พระศกาคตยอมทรงอุปถัมภ์ขึ้นเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งปวง การบูชาเพียงพระบรมชาตุก็เกิดประโยชน์แก่สัตว์โลก ฉะนั้นการบูชาพระทันตชาตุจึงเป็นบุญมาก เราจึงสมควรที่จะรักษาพระทันตชาตุนี้ไว้ พระเดระจึงกล่าวคำนี้แก่พญานาคราชว่า สถานที่บรรดูลัจฉกรรรม ขอท่านจงมอบพระทันตชาตุให้แก่เราโดยเร็ว ในครั้งนั้นพญานาคราชมีความโทมัสเป็นอย่างยิ่ง แล้วมอบกลองพระทันตชาตุนี้แก่พระเดระ

พระเดระละอัศตภาพจากความเป็นครุฑแล้ว ออกจากห้วงมหรณพแล้ว เหาะขึ้นสู่นภาภาค ประหนึ่งว่าพญาหงส์บินไปอยู่ในฟ้า พระเดระนำเอากลองพระทันตชาตุไปยังที่อยู่ของสองสามีภรรยาที่มอบพระทันตชาตุให้แล้วกลับไปสู่ที่อยู่ของตน เมื่อพระเดระไปแล้ว สองสามีภรรยาจึงพูนพระทันตชาตุไว้ แล้วออกเดินทางจากที่นั่นไปตามทางที่เทวดานิมิตรไว้ให้ ค่วยเคชแห่งพระทันตชาตุนั้น ชาวเมืองจึงได้พาคนทั้งสองผ่านทางทุรกันดาร จนถึงท่าคัมพลัตติ

สองสามีภรรยาที่บอกแก่นายเรือว่า เราทั้งสองประสงค์จะไปสู่ลึงกาทวีป นายเรือรับคำแล้ว เชื้อเชิญคนทั้งสองขึ้นเรือ สองสามีภรรยาโดยสารเรือไปกับพอลามุงหน้าสู่ลึงกาทวีป

พวกนาคทั้งหลายพากันออกจากพิภพแห่งนาค อภิวัตพระทันตชาตุและนาคบางพวกถือดอกไม้ทิพย์มาบูชา นาคบางพวกบูชาค่วยพวงประทีปประหนึ่งว่าแก้วมณี นาคบางพวกบูชาดอกอุบลเขียวไว้เหนือศีรษะบูชา นาคบางพวกนำดอกไม้ทิพย์มาบูชา นาคบางพวกยกกระถางดอกไม้ทองคำมาบูชา นาคบางพวกถือเครื่องดนตรีและขงพิริวสมบัติมาบูชา นาคบางพวกถือผอบอันเต็มไปค่วยทองคำมาบูชา นาคบางพวกก็ร้องเพลงถวายเป็นการบูชา นาคบางพวกก็ขับเพลงอันไพเราะถวายบูชา นาคบางพวกก็บรรเลงดนตรีนานาชนิดถวายบูชา นาคทั้งหลายเหล่านั้นต่างก็ลุกขึ้นยืนเรียงรายบูชา

พระทันตชาตุลอยจากมวยดมของนางพราหมณีนั่นขึ้นสู่ท้องฟ้าแปลงฉัพพรภวังสีสว่างไสว ประหนึ่งว่าดวงจันทร์พ้นจากเมฆ พระทันตชาตุยังพวคนาคทั้งหลายให้เลื่อมใสแล้ว ก็เหาะลงจากท้องฟ้าประดิษฐานบนมวยดมของพราหมณีราชกัญญานั้น ในกาลนั้นพญานาคหัวหน้าได้หยุดเรือกระทำกรบูชาพระทันตชาตุตลอด 7 วัน 7 คืน เรือได้หยุดนิ่งในท่ามกลางมหาสมุทรตลอด 7 วัน จนเป็นอันมากเห็นเรือหยุดนิ่ง คุจวิมานลอยอยู่ในอากาศจึงพากันหวาดกลัวตอมรณภัย สองสามีภรรยาจึงระลึกถึงพระมหาเดระผู้มีฤทธิ์มาก พระมหาเดระชี้มาลพ ผู้มีฤทธิ์มาก ผู้สำเร็จกิจญา 6 ทราบความคึกของคนเหล่านั้นแล้วจึงเหาะไปในอากาศ

แปลงตนเป็นพญาคกรท ให้พวกนาคส कुงกลัว แล้วขับไลพวกพญานาคให้ถึกหนีไป
พระเถระครั้นยังภยให้ส่งบลงแล้วก็ได้ไปสูที่อยู่ของตน เรือนั้นแล่นไปตามมหาสมุทร
ควยกำลังลม คลื่นในมหาสมุทรก็สงบ สองสามีภรรยาได้ถึงสิงหลทวีปแล้วควย
ประการกะนี้

สองสามีภรรยาหลงจากเรือถึงเมืองท่าในตอนเย็นได้เข้าไปอาศัยอยู่ใน
เทวาลัย พราหมณ์คนหนึ่งพบคนทั้งสองในเวลากลางคืน จึงต้อนรับควยโภชนาหาร
อันดีเลิศ ในวันรุ่งขึ้นพราหมณ์นั้นจึงบอกหนทางแก่คนทั้งสองนั้น

สองสามีภรรยาถือเอาพระทันตธาตุแล้วก็ออกจากเมืองท่า เคนทาง
ผ่านหนทางอันทุรกันดาร ได้เข้าไปอาศัยในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ใกล้ประตูเมืองอนุ-
ราชบุรี ไคทราบวาพระเจามหาเสนาราชบุตรทรงธรรมบุตรประเสริฐกวานรชน ไคสิ้น
พระชนม์ไปแล้ว มีความโศกเศร้าครองารองไหรำพัน ปราบฏประหนึ่งว่าตลอด
ทิศทั้งปวงมีคนไปหมด แต่พอทราบชาวาพระเจากิตติสิริเมฆวัณณะทรงเลื่อมใส
ในพุทธศาสนาเช่นกัน ก็คลายความโศกเศร้าลงไคบ้าง ทั้งไคทราบว่า ภิกษุที่
อาศัยอยู่ในเมฆเสลมหาวิหาร เป็นที่โปรดปรานของพระราชา จึงพากันไปสูสำนัก
ของภิกษุนั้น แล้วเล่าเรื่องความเป็นมาให้ทานฟัง

พระเถระไคฟังเรื่องนั้นแล้ว มีความอิมเอิบควยปีติทั้ง 5 จึงประดับ
ตกแต่งกุฎิของตนแล้วอัญเชิญพระทันตธาตุประดิษฐานไว้ ณ ที่นั้น ไคต้อนรับสองสามี
ภรรยาตามสมควร จึงส่งภิกษุรูปหนึ่งไปกราบทูลเรื่องนั้นให้พระราชาทราบ ขณะนั้น
เป็นวันสันตฤกษ์ พระเจากิตติสิริเมฆวัณณะ พร้อมเหล่าพระชายาทรงพระเกษมสำราญ
ในอุทยานไคทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปหนึ่งมีอินทรียอันสงมเดินมาแต่ไกล ภิกษุจึงเข้า
ไปเฝ้าพระราชาแล้วกราบทูลเรื่องนั้นให้พระองค์ทรงทราบ

พระราชากิตติสิริเมฆวณิช ทรงสลับเรื่องนั้น แล้วทรงเกียติ
 ปราโมชย์ประหนึ่งว่า "พระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ" พระองค์ทรงได้ฟังคำ
 ทำนายจากพวกพราหมณ์มาก่อนแล้วว่า "จักมีพราหมณ์สองสามภรรยานำพระทันตชาตุ
 มาถวายในไมหานี้" ลำคับนั้นพระราชากิตติสิริเมฆวณิช พร้อมควมหนูราชบริพาร
 ได้เสด็จด้วยพระบาทไปยังเมฆสิริวิหาร ได้ทอดพระเนตรเห็นพระทันตชาตุแสดง
 ปฏิหารีย์หลายอย่าง พระองค์ทรงบูชาพระทันตชาตุด้วยพระเนตรมิไคกระพริบ
 (อักษิบูชา) พระองค์ทรงคำรืออย่างนี้ว่า "รัตนะตางอันเป็นเครื่องประดับพระเมาพี
 บนศีรษะของเรา แม้จะมีค่ามากก็ยังไม่สมควรที่จะบูชาพระทันตชาตุ โภคทรัพย์ตลอด
 ทั้งราชสมบัติของเราที่นับว่ามีค่าก็ยังไม่สมควรที่บูชาพระทันตชาตุ นอกจากคนผู้ลุ่มหลง
 เท่านั้น ที่คิดว่าสิ่งเหล่านั้นสมควรบูชา เพราะเหตุว่าพระพุทของค์ทรงมีพระคุณ
 มากเกินกว่าที่เราจะประมาณได้ เรามีราชสมบัติเพียงเล็กน้อย จักบูชาพระพุทของค์
 ผู้ทรงมีพระคุณ (อันประมาณมิได้) เช่นนั้น ทั้งเป็นผู้ควรแก่การยกย่องในไตรภพได้
 อย่างไร"

พระราชากิตติสิริเมฆวณิช เมื่อทรงคำรืออยู่เช่นนั้นบ่อย ๆ ถึงแม้จะทรง
 มีพระปรีชาดำนึกได้ถึงพระอาการสิ้นสมปฤติไป ลำคับนั้นพวกข้าราชการต่างก็
 พากันถวายพัคโภกไปมาแก้ไขให้พระองค์ได้พ้นพระสติอีก พระองค์ทรงคำรืออีกว่า
 "ชนทั้งหลายปลุกพืชลงดิน รคน้ำอยู่ พืชเป็นอันมากก็ยอมเจริญงอกงามขึ้น เรา
 กระทำสักการะบูชาเพียงเล็กน้อย ในองค์พระสัมมาสัมพุทเจ้าผู้มีพระคุณมาก
 ก็จักได้รับผลอันจะนำความสุขมาให้ทั้งเป็นไปเพื่อสรวรรคินพพาน พระองค์ครั้น
 ทรงคำรืออย่างนี้แล้ว ทรงมีพระพักตร์แจ่มใสจตุจวงจันทร์ในวันเพ็ญ ทรงบูชา
 พระทันตชาตุด้วยสีหสทวิทั้งสิ้น ภิกษุทั้งหลายท้วงไว้ซึ่งพระไตรปิฎก พระอรหันต์
 ผู้มีฤทธิ์ ชาวเมืองและชาวชนบท ต่างก็มาประชุมกัน ณ ที่นั้นอย่างไกลาหล

พระราชากับบริษัทต่างก็พากันเลื่อมใสในพระบรมมาตุของพระพุทชินเจ้า
 พระทันตชาตุได้เปล่งรัศมี 6 ประการไปทั่วทุกทิศ ประหนึ่งว่าดาวประกายพฤษ
 ในกาลนั้นพระทันตชาตุลอยขึ้นสู่อากาศจุฬญาณังส กระทำปทักษิณรอบพระนครอย่างรวดเร็ว

ราววงจักร พระราชาทรงปลุกพระภูษาบนอาสนะอันสมควร และให้กระทำการ
 ดอกไม้สูงเทียมเมฆ พระทันตธาตุไคลยจากห้องฟ้าลงมาประดิษฐานบนกองดอกไม้
 พระราชาทรงทอดพระเนตรพระทันตธาตุด้วยพระเนตรมีไคระพริบ แล้วอัญเชิญ
 พระทันตธาตุไปประดิษฐานบนผ้าเนื้อหยาบ แล้วคลุมด้วยผ้า 100 ชั้น เพื่อทกลอง
 พระทันตธาตุทำลายमारอยดิน โมลขึ้นมา ประดิษฐานอยู่เหนือกอบยานั้นเปล่ง
 รัศมีสว่างไสวคัจฉวงจันทร์พ่นจากเมฆ

เทวดาและมนุษย์ได้ถวายสาธุการ พสุชาชารักษทานวันไหว้พระหนึ่ง
 ว่าต้องการจะคู่สิ่งมหัศจรรย์ มหาสมุทรก็มีคลื่นสงบเงียบ ดอกไม้ทิพย์ก็ร่วงลงมา
 จากอากาศ หมูเทวดาก็อ่นรำร้องเพลงและบรรเลงดนตรีอย่างไพเราะถวาย
 ฝนก็ตกลงมา หมูไม้ก็ผลิดอกออกผล ลมอ่อนก็พัดกลิ่นหอมโชยมา พระราชาครั้น
 ทรงทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์และมหรศมากมาย ซึ่งพระองค์
 ไม่เคยทอดพระเนตรที่ไหนมาก่อน ได้ทรงบูชาด้วยเครื่องรัตน เป็นต้น พระองค์
 อัญเชิญพระทันตธาตุไว้เหนือเศียร ประทับยืนบนราชรถอันตกแต่งวิจิตรงดงาม
 ภายใตเศวตฉัตร อัญเชิญไปสู่กรุงอนูราชบุรี พระองค์ทรงตกแต่งบัลลังก์ให้เป็น
 ประคุมณเฑียรของเทวดาไว้ในราชวังของพระองค์ประดิษฐานพระทันตธาตุเหนือ
 สีหাসันอันมีเศวตฉัตรกางกั้น

องค์พระนราธิป ทรงสร้างหอพระธาตุอันมีค่านานาวันรมย์ไว้ใน
 พระราชนิเวศน์ บรรจุพระธาตุไว้ภายในหอพระธาตุ โดยมีมุงสุวรรณคันทพาน
 จอมกษัตริย์แห่งสีหลทวีป พระราชทานรัตนะเป็นอันมากพร้อมทั้งหมูบานและที่อยู่
 อันเป็นอิสระแก่สองสามีภรรยา

ลำดับนั้นชาวชนบทและชาวนิคม ชาวเมืองทั้งหมดที่ยังไม่เห็นพระทันตธาตุ
 ต่างก็กระตือรือร้นมาประชุมกันที่ห้องชั้นชมพระพุทธรูป ณ ราชสำนักว่า "ข้าแต่พระ
 ภูติพระธัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นมาในโลกก็เพื่อประโยชน์แก่กอบแก้วชาวโลก
 ทรงประพฤติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กอบแก้วสรรพสัตว์ พระบรมชาตินั้นแพร่หลายไป

ก็เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก ข้าแต่มหाराชา ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายปรารถนาจะ
บูชาพระรัตนตาคู"

องค์พระนราธิปสดับค่านันแล้วก็อาราธนาภิกษุสงฆ์ให้มาประชุมกัน แล้ว
แจ้งความประสงค์ของหมู่ชนนั้นให้ภิกษุสงฆ์ทราบ ในหมู่ภิกษุสงฆ์นั้นมีพระเถระรูป
หนึ่งมีปัญญาหาผู้เสมอเหมือนมิได้ กราบทูลให้จอมกษัตริย์สืบลอยางนี้ว่า "ผู้ที่ประพฤติ
ประโยชน์แก่หมู่ชนใคร่ว่าผู้ประพฤติธรรม ขอพระองค์จงอัญเชิญพระรัตนตาคู
ออกมาแสดงแกมหาชนในวสันตฤดูเถิด" พระราชาสดับค้ำของพระเถระแล้วจึงตรัส
ถามภิกษุสงฆ์ว่า "หมู่ชนที่ประสงค์จะไหว้พระรัตนตาคูอันรับรมย์ตามฐานะอย่างไร"
ภิกษุทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้นได้พรรณนาตามความเห็นของตน

พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยกับความเห็นของภิกษุเหล่านั้น ได้มีภิกษุรูปกลาง
รูปหนึ่งในท่ามกลางสงฆ์ถวายพระพรว่า "มหาชนจัตมา (บุชชา) ตามฐานะอันสมควร
แก่ตนเอง" พระราชาเสด็จไปสู่พระราชนิเวศน์แล้วตรัสค้ำนี้แก่อำมาตย์ว่า "เราจะ
อัญเชิญพระรัตนตาคูของพระมุนีออกไปภายนอกแสดงให้แกมหาชนผู้ประสงค์จะถวายบังคม
พระรัตนตาคู มหาชนผู้ใคร่จะบูชาจัดแจงตกแต่งหนทางและพระนครทั้งสิ้น ตาม
ถนนและตรอกจงขจัดน้ำ โขยทราย ปลูกต้นข้าว โปรยดอกไม้มีข้าวตอกเป็นที่ห้ำ
ยกลเส้าเชือกเป็นจำนวนมากอันประดับด้วยรูปเสื่อ เป็นต้น อันวิจิตรงดงามประหนึ่ง
ว่ามีชีวิตอยู่ในหทัยของชนกลวย และหมอน้ำอันเต็มด้วยน้ำไว้สองข้างทาง จัด
เตรียมมณฑปอันรุ่งเรืองด้วยแก้วมุกดาไว้ ณ ที่นั้น มหาชนบางพวกก็มีมือถือดอกไม้
ชูปหอม ประหนึ่งว่าคนกษณาและหมอน้ำหอมตระเตรียมไว้เพื่อบูชาพระราชาผู้
เป็นจอมแห่งชาวลังกา อัญเชิญพระรัตนตาคูประดิษฐานบนราชรถที่มีมณฑปอัน
รุ่งเรืองด้วยรัตนะ แล้วตรัสค้ำนี้ว่า "พระพุทธองค์เมื่อครั้งประทับที่ไพศิมณฑ์
ได้เสด็จไปสู่ปามิกทายวันด้วยพระองค์เอง ขอพระรัตนตาคูอันสมควรแก่การบูชา
จงเสด็จไปเอาเถิด"

พระนครก็ยกกองทัพไปช่วยเสียดงเมืองเสียดงข้างลงมา และเสียดงเมือง
 ประหนึ่งว่าเสียดงคลุ้มมหาสมุทร คนเดินตามถนน 2 ข้างทางคางกัโยนอากรเฒ่า
 มายเพื่อบูชา ฝนสี่แฉกก็ตกลงมา ชงแผ่นผ้าก็พริ้วสับค เมื่อราชรถเคลื่อนแต่
 ทิศปราจีนไกลพระนคร หมู่ภิกษุและมนุ่ษย์ทั้งหลาย ต่างก็ชื่นชมบูชาพระทันตธาตุ
 นั้นด้วยเครื่องบูชาต่าง ๆ พระราชาแหพระทันตธาตุ กระทำปทักษิณพระนครแล้ว
 และเคลื่อนขบวนออกไปทางประตูคานทิสเหนือ หยุดประทับยืนในที่อันสมควร
 และอัญเชิญพระทันตธาตุของพระชินะออกจากกลองแสดงแกมหาชนเป็นอันมาก
 มหาชนต่างก็พากันบูชาพระทันตธาตุนั้นด้วยเครื่องบูชาชนิดต่าง ๆ มหาชนไปรยณ
 คืออากรเฒ่าทั้งปวงในทศกลงมา พระราชาทรงบูชาพระทันตธาตุด้วยรัตนะเป็นอันมาก
 นับได้จำนวนแสน ต่อจากนั้นจักษบวนแห่ไปยังวัดอภัยศตรวิหาร ให้ประคิษฐาน
 พระทันตธาตุไว้ที่วัดนั้น พระเจ้าสิริเมฆวณะทรงให้จักษิษฐานพระทันตธาตุเป็น
 ประจำทุกปี สิ้นพระราชทรัพย์ไปประมาณ 9 แสน ก็ถอยค่าน้ำชาพระเจ้าประกาศไว้
 ในปรณชข้อว่า ทาธาธาตุงศ์

พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระสัพพัญญูอันท้าวมหาพรหม
 บูชาแล้ว ผู้ทรงเป็นใหญ่กว่าท้าวสักกเทวราช ทรงทราบการบูชาและการกมกราบ
 อัญชลี ที่พระราชาและพระชีนาสพกระทำแล้วชื่อว่าหาได้ยากยิ่งนักเป็นระยะเวลา
 ทั้งหลายโกฏิกัลป์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย